№ 152 ՇԱԲԱԹ, 16 ՅՈՒԼԻՍԻ 1911 ՇԱԲԱԹ, 16 ՅՈՒԼԻՍԻ № 152

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տո[ղին] 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Յուլիսի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 6 րուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս ապրող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торговъ. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Ուսուցչական Միութեան Կենտրոնական Վարչութեան կից կազմված

ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

շարունակում է Միութեան անդամ անպաշտօն ուսուցիչների համար պաշտօններ գտնելու գործը։ Ուսուցչի կարիք ունեցող հոգաբարձութիւնները, ինչպէս և պաշտօն ցանկացող ուսուցիչները պէտք է դիմեն յանձնախմբին՝ կցելով 1 ր. (կարելի է և մարկայով) դիւանական ծախսերի համար, հակառակ դէպքում դիմումը կը մնայ անհետեւանք։ Ցանձնախմբին հարկաւոր են ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ եւ ԽՄԲԱՊԵՏՆԵՐ։

Հասցէն՝ Միութեան Վարչութեան, Тифлисъ, Вельяминовская 8. իսկ դրամները՝ Книжный магазинъ „Гиръ“, С. Аветяну. Անձամբ կարելի է տեսնել գրասենեակում առաւօտեան ժամը 10—12-ը։ 723. 1—1
տո.

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ

Բաժանմունքը Թիֆլիսում, Գօլ. պր. 21, տուն Արտիստակ. Ընկ., տելեֆօն № 355.
Պահեստում միշտ կան մեծ բազմութեամբ ընտիր պաստառներ ամենավերջին ոճիով
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ
8 կոպ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր րուլօն։ Ունի պահեստներ Ռուսաստանի գլխաւոր քաղաքներում։
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ։

(ե. շ.) տռ. 207. 50—36

ԿԱՐՍԻ հայոց ծխական երկսեռ երկդասեան դպրոցի համար հարկաւոր է ԱՒԱԳ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

18 դասի և աւագութեան համար 1000—1500 ռուբ. ռոճիկ։ Ցանկալի է, որ աւագ ուսուցիչը լինի ուսուցիչ (sic) ուսագէտ։ Խնդիրների հետ պէտք է ներկայացնել աւարտման վկայականը և կամ նրա պատճէնը։ Խնդիրների ընդունելութիւնը մինչև օգոստոսի 1-ը։
Դիմել հոգաբարձութեան։

(ա. օ.) տռ. 719. 6—3

ԻՆՉՊԷՍ Է ԲԵՐՔԸ

Թիֆլիսի բօրսայէն կօմիտէտը ստացել է Պետերբուրգից հեռագիր, որով խնդրում են տեղեկութիւններ ներկայ տարվայ բերքի մասին։

Ի՞նչպէս է հացահատիկների բերքը՝ ցորենի, գարու, պաշարը։

Հարց տուողն է առեւտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրութիւնը։

Նոյն հարցը տրված է և պետութեան ուրիշ մասերում եղած բօրսայէն կօմիտէտներին։

Հերթական և անյետաձգելի է ճանաչվել այդ հարցը, որովհետև երկիւղ կայ, որ Ռուսաստանի մի քանի խոշոր շրջաններ այս տարի կունենան անբաւարար հունձ և կարիք կունենան միւս աւելի բարենպաստ պայմաններում գտնվող մասերի աջակցութեան։

Արդարև՝ ի՞նչ վիճակի մէջ է մեր երկրի բերքը։

Այդ հարցին ճիշդ պատասխան տալ ներկայումս անկարելի է, որովհետև հունձը դեռ չէ վերջացել և մեր երկրի մի ընդարձակ տարածութեան վրա, լեռնային շրջանում, նա տեղի կունենայ օգոստոսի ընթացքում։

Այնուամենայնիւ եղած հունձը, որ արդէն վերջացել է տափարակներում, և ցանքերի ընդհանուր նկարագիրը, հնարաւորութիւն են տալիս այժմեանից իսկ յայտնել կարծիք մեր երկրի բերքի մասին։ Այդ կարծիքը որոշ վերապահումներով գաղափար կը տայ մեր երկրի հացի պաշարների որակի մասին։

Որ հացը այս տարի աւելի պակաս կը լինի, քան անցեալ տարի, դա կասկածից դուրս է։

Բայց թէ ո՛ր աստիճան պակաս—ահա դժուար լուծելի հարցը։

Մենք չունենք մեր երկրում լուրջ հիմքերի վրա կազմակերպված վիճակագրութիւն և ուրեմն առաջադրված հարցի լուծման համար չունենք ճիշդ թւեր և վիճակագրական տեղեկութիւններ։

Ուրեմն և պատասխանը կը լինի ընդհանուր բնորոշումներով, հիմնված՝ գործնական կեանքի փաստերի ուսումնասիրութեան և իրականութեան շրջանում կատարված դիտողութիւնների վրա։

Այս տարի, ինչպէս յայտնի է, ձմեռը խստաշունչ էր, գարունը ցուրտ էր, հողը ուշ բացվեց գիւղատնտեսութեան համար։

Միևնոյն ժամանակ գարնան անձրևների քանակը շատ քիչ էր, ուստի բուսականութիւնը, որ ուշ էր արթնացել, հնարաւորութիւն չունէր շուտով զարգանալու։

Այն տեղերում, ուր հողը ոռոգվում է, աշնանացան արտերը սկսեցին կանոնաւոր զարգանալ, իսկ անջրդի հանդերի մի մասը փչացաւ, մի մասը դանդաղ զարգացաւ։ Ընդհանրապէս ջրարբի շրջանները տուին միջին հունձ, իսկ անջրդիները մէկ երրորդականով պակաս։

Շնորհիւ ուշացած գարնան և երաշտի երկարատեւութեան՝ հացաբոյսերի ծղօնները մնացին թոյլ վիճակի մէջ, ուստի անասունների կերակրի համար առաջիկայ ձմեռը սակաւ կը լինի դարմանը։ Եթէ աչքի առաջ ունենանք և այն, որ խոտահարքներն էլ սակաւաքանակ խոտ են տուել, կը տեսնենք, որ առաջիկայում անասնապահութեան համար անբաւարար կը լինեն կերակրի պաշարները։

Ընդհանուր առմամբ այս տարվայ հացահատիկների բերքը մի երրորդականով աւելի պակաս կը լինի, քան անցեալ տարի։

Արևմտեան Անդրկովկասում, ուր երկրագործ ժողովուրդը մեծ մասամբ ցանում է սիմինդր, նոյնպէս պակաս բերք կունենայ, քան սովորական տարիները։

Երաշտը այս տարի շատ վնասեց և այդ շրջանի բուսականութեան։ Եւ թէև մի շաբաթ առաջ տեղացին անձրևներ, սակայն նրանք կարող են օգնել կազդուրվելու ցանքերի միայն մի մասին։

Մեր երկիրը չէ բաւականանում իր սեփական հացով և ստիպված է լինում բերել տալ հացի մի որոշ քանակ պետութեան ներքին նահանգներից։ Այդ քանակը այս տարի աւելի կը լինի, քան նախորդ տարում։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

14 յուլիսի

Պետերբուրգ.— Ծովային մինիստրը մի կարգադրութեան մէջ մատնանշելով, որ վերջին ժամանակներս երիտասարդ օֆիցէրներից մի քանիսը ծառայական ծանր յանցանքներ գործեցին, ի թիւս որոց նաև արքունի փողերի վատնումներ, ըստ որում յանցաւորները կրեցին իրանց օրինական պատիժը, յորդորում է բոլոր կառավարիչ անձերին իրանց տրված պարտականութեան բոլոր միջոցներով առաջն առնել նմանօրինակ դէպքերի, նախազգուշացնելով՝ որ յիշեալ կարգադրութիւնը չը կատարողները ցոյց կը տան իրանց ոչ-պիտանիութիւնը իբրև կառավարիչներ։

Կրօնշտադտ.— Ժող. լուս. մինիստրի կարգադրութեամբ արձակվեցին կանանց բժշկական ինստիտուտի բոլոր այն ունկնդրուհիները, որոնք պարապմունքներին չեկան ոչ միայն գարնան սեմեստրի ընթացքում, այլ և չը ցանկացան՝ չը նայած դրված պահանջներին՝ պարապմունքներին դիմել ապրիլի 18-ից յետոյ մինչև սեմեստրի վերջը։ Կարգադրութիւնը չէ վերաբերում միայն 27 անստացող ունկնդրուհիներին։

Պրագա.— Այստեղ և Պիլզենում լինում են արևահարութեան դէպքեր։ Եղել են 3 մահացութեան դէպքեր։ Գաւառում անտառային հրդեհներ են։

Բուդապեշտ.— Քաղաքում և գաւառում լինում են շատ արևահարութեան դէպքեր։

Բեռլին.— Յուլիսի 13-ի երեկոյեան չափազանց ուժեղ փոթորիկ բարձրացաւ կայծակի և հեղեղի հետ։ Շատ փողոցներ ջրի տակն են։ Բազմաթիւ նկուղներ լի են ջրով։

Խարբին.— Մանջուրիայի զանազան քաղաքներից հաղորդում են հեղեղների մասին, որոնք ծածկել են դաշտերն ու գիւղերը։ Բերքը փչացաւ։

Էլբերֆէլդ.— Գործադուլ արին 4000 մետաղաձուլ բանւորներ։

Ամստերդամ.— Նաւահանգստային բանւորների ժողովում որոշվեց աշխատանքները վերսկսել։

Բելգրադ.— Եկաւ եապօնացի գեներալ Նօգին։

Պարիզ.— «La Guerra Sociala» լրագրի շինութիւնների մէջ կատարված խուզարկութիւնները երևան հանեցին անիշխանականների տասը բնակարաններում բազմաթիւ հակամիլիտարական փաստաթղթեր։ Երկու անիշխանական կալանաւորված են։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

14 յուլիսի

Թեհրան.— Կաբինէտը կազմվեց հետևեալ կերպով. բախտիարցի Սամսամ-ուդ-Սալթանէն՝ առաջին մինիստր և զինւորական մինիստր, անկուսակցական Մուշիր-ուդ-Դօվլէն՝ արդարադատութեան, Ալիաս-ուս-Սալթանէն՝ լուսաւորութեան, նացիօնալիստ լիբերալ Վուսուղ-ուդ-Դօվլէն՝ արտաքին գործերի, Կավվամ-ուս-Սալթանէն՝ ներքին գործերի, Դաբիր-իւլ-Միւլքը՝ պօստահեռագրական, Սակիմ-իւլ-Միւլքը՝ ֆինանսների։ Մէջլիսը բուռն կերպով ողջունեց նոր նացիօնալիստական կառավարութեան։

Մահմէդ-Ալի շահը պատրաստվում է յուլիսի 16-ին դուրս գալ Աստրաբադից։

Լօնդօն.— Համայնքների պալատ։ Դիլլօնը հարցրեց, թէ տեղեկութիւններ փոխանակեցի՞ն արդեօք ռուսաց և բրիտանական կառավարութիւնները նախկին շահի Պարսկաստան մտնելու առիթով և արդեօք կը հրատարակվե՞ն այդ տեղեկութիւնները։ Մակ-Կիննօն-Վուդը ասաց. «Առաջին հարցին մենք պէտք է դրական պատասխան տանք, երկրորդին՝ բացասական։ Ցամենայն դէպս երկու կառավարութիւնները չեն միջամտելու Պարսկաստանի ներքին գործերին, որովհետև վերջինները չեն շօշափում երկու պետութիւնների հպատակների շահերը»։

Քիրմանշահ.— Կէլհուր քիւրդական ցեղի պետ Սարդար-Մուզաֆէրը օգնութեան եկաւ Սալար-ուդ-Դօվլէին Քիրմանշահում հետևեան և հեծեալ երկու հազար քիւրդերով։ Սալարին միացել են նաև սարվազների, գուրաններ, կերենդների գնդերը։

ՄԱՐՕԿԿՕՅԻ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

14 յուլիսի

Լօնդօն.— Ասկվիթը բացեց արտաքին գործերի մինիստրութեան բիւջէի վիճաբանութիւնները հետևեալ յայտարարութեամբ (դանկեճում խոբին լռութիւն է). «Այժմ մարօկկեան հարցը մտել է այնպիսի փազի մէջ, որի ժամանակ աւելի դժուարին կը լինի երկիւղ ներշնչել, եթէ չը գտնվի լուծման ուեէ միջոց»։ Յետոյ նա մատնանշեց, որ Ֆրանսիայի և Գերմանիայի միջև կատարվող բանակցութիւնների մէջ Անգլիան չէ մասնակցում, որովհետև նրանց բովանդակութիւնը թերևս չի շօշափի բրիտանական շահերը։ «Ներկայ հարցի առիթով,—ասաց Ասկվիթը,—մենք անկարող ենք վերջնական կարծիք յայտնել, մինչև որ չը գիտենանք բանակցութիւնների վախճանական հետևանքը, սակայն ցանկանում ենք, որպէս զի այդ բանակցութիւնները յանգեն երկուստեք պատուաւոր ու գոհացուցիչ համաձայնութեան, որպիսի հանգամանքը բնաւ չի վնասի բրիտանական շահերին։ Մենք հաւատում ենք, որ դա հնարաւոր է, և անկեղծօրէն ու խորապէս կամենում ենք դրա իրականացումը»։ Անգլիայի միջամտելու մասին լսվող բոլոր յայտարարութիւնները Ասկվիթն անուանեց չարամիտ յերիւրանքներ։ «Մենք անհրաժեշտ էի՛նք գտնում հէնց սկզբից պարզօրէն ու մի անգամից ցոյց տալու, որ եթէ այդօրինակ համաձայնութիւն գլուխ չը գայ, այն ժամանակ մենք պէտք է ակտիվ մասնակցութիւն ունենանք արդի կացութեան մասին կատարվելիք բանակցութիւններին»։ Վերջում Ասկվիթը խնդրում է պալատին ներկայ հարցի առիթով չը մտնել յետագայ մանրամասնութիւնների քննութեան մէջ և չը կանգնել վէճայարոյց հողի վրա։ Բուռն ծափահարութիւն բոլոր աթոռներում։

Բեռլին.— «Կէօլն. Ցայտ.»-ը իր առաջնորդողը վերջացնում է այսպիսի խօսքերով. «Գերման ժողովուրդը թոյլ չի տայ իր նկատմամբ որևէ բռնութիւն միւս պետութիւնների կողմից. ուստի Լօնդօնը և Պարիզը պէտք է զգուշանան զրգռելու անկիրթ տարրերը, որոնք ներկայ րոպէին թափառում են Գերմանիայում»։

Արտասահմանում տարածված այն լուրերի առիթով, թէ իբր գերմանական նաւերից զօրքեր են ափ իջել Անգադիրում, «Նորդ-Դէյտշէ-Ալգէյմայնէ-Ցայտունգը» հաղորդում է, որ համաձայն պաշտօնական տեղեկութիւնների, մի քանի օր առաջ էի՛ն ուղարկվում միայն երկու ժամ զբօսնելու համար 20 օֆիցէրներ զինւորներով առանց զէնքի։

Սան-Սեբաստիան.— Հաստատվում է, որ modus vivendi-ի հիմնական գծերը ելկսարում պատահած միջադէպի նման միջադէպերի առաջն առնելու համար սկզբունքով ընդունված են։ Ֆրանսիայի և Սպանիայի միջև այդ մասին էլ համաձայնութիւն կը ստորագրվի այս շաբաթվայ վերջը։

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

14 յուլիսի

Վիեննա.— «Ցէյտի» Կ. Պօլսի թղթակիցը հրատարակեց իր ունեցած խօսակցութիւնը Մահմուդ-Շէվքեթ-փաշայի հետ, որը այն հարցին, թէ կը լինի՞ արդեօք պատերազմ Չեռնօգորիայի և Թիւրքիայի միջև, նաև Չեռնօգորիայի ետևում թագնվող մի ուրիշ մեծ պետութեան հետ, պատասխանեց, թէ յոյս կայ, որ հնարաւոր լինի խուսափել պատերազմից, որովհետև հարցը զէնքով լուծելը նիւթական ոչ մի շահ չի բերի կողմերից և ոչ մինին. եթէ մի ուրիշ պետութիւն օգնէր Չեռնօգորիային, այն դէպքում նրա դէմ հանդէս կը գային ուրիշները, և կը բորբոքվէր եւրոպական հրդեհ. յամենայն դէպս Թիւրքիան Չեռնօգորիայի սահմաններում ձեռք է առել նախազգուշացման միջոցներ։ Մինիստրը հերքում է այն տեղեկութիւնը, թէ թիւրք զինւորները խրատութիւններ են գործադրում և թէ ապստամբութիւնը տարածվել է Հարաւային Ալբանիայում։

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Վան, 6 յուլիսի

Շուտով Վան կը հասնի քաղաքիս առաջնորդական տեղապահ Յովսէփ արք. Սարաճեան։ Նա հէնց առաջին քայլից ծանրաբեռնված պիտի զգայ իրան ազգային ու դպրոցական մի շարք կարևոր հարցերով, որոնք են վարժապետանոցի հարցը, Աղթամարի քննութիւնը, ազգ. ժողովներին ներկայ կազմի դէմ եղած բողոքը և այլն, հարցեր՝ որոնք բաւարարութեան են սպասում։

Վարժապետանոցի հարցը ամենից աւելի տեւպողական է։ Որպէսզի դպրոցական նոր տարեշրջանը չը սկսված՝ նախապատրաստութիւններ լինեն և վարժապետանոցի բացումը սեպտեմբերին իրականանայ, Սարաճեան սրբազան պիտի խօսք հասկացնէ մեր յամառ գլուխներին, որ կենտրօնական վարժարանը վարժապետանոցի համար տրամադրելի անելով Միացեալ Ընկերութեան՝ մեր իրաւունքները չենք ծախում. թէ մի հաստատութիւն, որչափ նա անկախ հողի վրա դրված լինի, այնչափ օգտակար է լինում, տեղական նախասիրութիւններ տեղ չեն ունենայ. և թէ՝ վերջապէս՝ Միացեալ Ընկերութիւնը զուլուներից կազմված չէ, այլ հայերից։ Սարաճեան արքեպիսկոպոսը, ասում են, մի կորովի ու անաչառ եկեղեցական է և անշուշտ չէ ենթարկվելու զանազան թայֆայական ազդեցութիւններին։

Մարակ

ԽՕԼԵՐԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

14 յուլիսի

Խերսօն.— Բակտերիօլօգիական քննութիւնը ցոյց տուեց, որ Բերէզովկայում հիւանդացած մարդը խօլերայով չէ հիւանդացել։

Տօմսկ.— Բարնաուլում երևան հանվեց խօլերայի մի դէպք։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԿԱՐԻՔՆԵՐ

II

Անցեալ համարում մենք խոստացանք մատնացոյց անել մի քանի միջոցների վրա, որոնցով, մեր կարծիքով, հնարաւոր է ուսուցչին հասնել իր նպատակին։

Ահա նրանք։

1) Ամենից առաջ ուսուցիչը, նկատելով հասարակական անտարբերութիւնը կրթական գործում, յոյսը պէտք է կենտրօնացնէ իր վրա և աշխատէ իր սուղ միջոցներով իրագործել իր բարձր նպատակները։

Ինչպէս որ կան ուսուցիչներ, որոնք միջոց չունենալով բարձրագոյն դպրոցներում շարունակելու իրանց ուսումը դիմում են ուսուցչութեան և մի որոշ գումար յետ դցելով՝ գնում են իրանց ուսումը կատարելագործելու, այնպէս էլ այն ուսուցիչը, որ իր մէջ կոչում է զգում նուիրվելու մանուկ սերնդի կրթութեանը և ունի բուռն ցանկութիւն լրացնելու իր մտաւոր պաշարը, դիմում է ուսուցչութեան և իր խնայած մի քանի րուբլիներով գնում է կատարելագործվելու։

Իբրև ապացոյց ասածներիս, ես մատնացոյց կանեմ մի ուսուցչի վրա, որ իր ջանքերով և միջոցներով է իրագործել իր նպատակը։ Դա է Բագուի Մեսրոպեան դպրոցի նկարչութեան ուսուցիչ Յովհաննիսեանը, որը ոչ մի տեղից օգնութիւն չը գտնելով (և ո՛վ մեզանում նկարչութեան մէջ կատարելագործվելու համար փող կը տայ, քանի որ աւելի բարձր նպատակների համար օգնութիւն չեն անում)՝ յոյսը դնում է իր խնայածների վրա և ուղևորվում Պետերբուրգ՝ ուսուցչական ամառային դասընթացքներին մասնակցելու, դասընթացքներ, որտեղ դասախօսում են յայտնի պրօֆեսօրներ։ Պ. Յովհաննիսեանը վերադառնում է ոչ միայն գոհ իր լսած դասախօսութիւններից, այլ և սովորում է մի գեղեցիկ արհեստ ևս, որը սերտ կապ ունի իր առարկայի հետ, և մտցնում է իրանց դպրոցում։ Դա կաւագործութիւնն է։ Այդ գոհողութիւնների հետևանքը ապշեցուցիչ էր մեզ համար, երբ մենք ներկայ էինք Թիֆլիսի Գայիանեան դպրոցում կայացած նկարչական ցուցահանդէսին, ուր ի ցոյց էին դրված իր աշակերտների (սկսած Ա.-ից մինչև Ե. բաժանմունք) նկարները։ Եւ այն առարկան, որը մինչև այժմ յարգանք չէր վայելում մեր դպրոցներում, շնորհիւ Յովհաննիսեանների, պատշաճաւոր դիրք է գրաւում այնտեղ։ Պ. Յովհաննիսեանը մոլեռանդ ուսուցիչ է իր մասնագիտութեան մէջ և, կա-

*) Տես «Մշակ» № 151.

[illegible]

150 ռուբլի նշանակել իր բիւջէում։

Առաջիկայ տարում մենք սպասում ենք այդ մտքի իրագործմանը յիշեալ ընկերութիւնների կողմից։ Թող լաւ ըմբռնի մեր ուսուցչութիւնը, որ միայն մանկավարժական գրուածքների ընթերցումով, ուսուցչական ժողովների մասնակցելով շատ էլ հեռու չի գնայ, որ անհրաժեշտ է բարձր մանկավարժական դասընթացքներին մասնակցել, այցելել օրինակելի դպրոցներ և լսել թէ օրինակելի դասեր և թէ սովորել, թէ ինչպէս է տարվում ներկայ

[illegible]

ՏՐԵՍՏՆԵՐԻ ՎՆԱՍԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

I

[illegible] փողի առատութիւնից, ստեղծել են գրեթէ բոլոր կենսական ճիւղերից այնպիսի խոշոր հիմնարկութիւններ, որոնց հետ մրցութիւն անելը ցնորք է։

Ամերիկայում դուք կը տեսնէք Նաւթի Թագաւոր, որ բոլոր նաւթային գործերը ամփոփած է իր ձեռքում, հացի, մսի, երկաթի, շաքարի, պղնձի և ծխախոտի Թագաւորներ և այլն և այլն։

Այդ ձեռնարկութիւնների լաւ կողմը այն կարող էր լինել, եթէ փոքր աշխատանքով բաւականանալով՝ ժողովրդին մատակարարեն մատչելի գներով մթերքներ, որպէսզի ամենքն իրանց հաշւին ունենալով՝ բաւական լինէին։ Բայց մենք ապրում ենք նիւթապաշտութեան դարում։ Հարստանալու տենչանքն այն աստիճանի է հասել, որ մարդիկ մինչև անգամ իրանց պատիւն էլ անցնում են, միայն թէ փող ունենան. բնականաբար այդ Թագաւորներն էլ պէտք է հետևեն այդ ընդհանուր հոսանքին։ Մէկ կողմը ճնշվում է, միւս կողմը ուռչելով Թագաւորում է։

Շնորհիւ այդ արդիւնաբերական Թագաւորների գործունէութեան, Ամերիկայի կեանքը աւելի թանգ է, քան մենք կարող էինք երևակայել։ Ենթադրենք, սակայն, որ չը լինէր այդ արհեստական մթերքների և ապրանքների Թանգութիւնը, չունևոր դասը վարձատրված՝ պատկառելի հասոյթով, խնայողութեամբ կը ստեղծէր ինքն իրա համար փոքր ի շատէ ապահով կեանք, կը չքանար աղքատութիւնը, տանջալի կեանքին վերջ կը դրվէր, ժողովրդի բարոյական հակումները կը բարձրանային։ Կուլտուրան նորանոր գիւտեր անելով, կը ծաղկէին գիտութիւնն ու արհեստը։

Այդ Թագաւորների վնասակար գոյութեան առաջն առնելու համար շատ են մտածել. նոյն իսկ հանրապետութեան նախագահը շատ է մաքառում նրա դէմ, բայց մինչև այժմ բոլոր ջանքերն ապարդիւն են անցել։ Տրեստները ծծում են ժողովրդին տզրուկի նման. շատ բան նրանց ազդեցութեան տակն է։ Մինչև անգամ նախագահի ընտրութեան մէջ իրանց խոշոր հարստութեամբ տրեստների ներկայացուցիչները մեծ դեր են խաղում։

Ամեն ազգերի մէջ չարիքներ են պատահում, և երբ այդ չարիքները ծայրայեղութեան են հասնում, ժողովուրդը այլ ևս չէ կարողանում հանդուրժել և յուզվում է, մարտնչում է և այդպիսով չարիքն արմատախիլ անելով ուղղում է սկզբից Թոյլ տուած սխալը։ Այսպէս էլ պէտք է լինի Ամերիկայում. ի՛նչ է նշանակում 100 կամ 200 մարդ իրանց ճարպիկ կամ խարդախ մանեօվրներով կուտակել են հարիւրաւոր միլիօններ կամ միլիարդներ, և՝ համեստութեան ճանապարհից դուրս եկած՝ աչք ծակող այնպիսի ծախսեր են անում, որ չը գիտեն թէ էլ ի՛նչ անեն, որ իրանց շրջապատող հասարակութիւնը այդ փայլից շլանայ և խօսի իրանց վրա։ Զարմանալին այն է, որ հասարակութիւնն էլ կամաց-կամաց ընտելանալով այդ երևոյթներին մտնված է անտարբերութեան։ Հարկաւ այդ ժամանակաւոր է. Ամերիկան այսօր 80—90 միլիօն բնակիչ ունի. տեղեր շատ կան, բայց երբ 100 տարուց յետոյ բնակիչների թիւը կը հասնի 200 միլիօնից աւելի, այն ժամանակ ժողովուրդը կը զգայ, թէ ի՛նչ ծանրութեան տակ է ճնշվում։ Ինչ որ այժմ չէ, յետոյ պիտի կատարվի։ Դա անխուսափելի է։

II

Ռուսաստանում չը կան հսկայ կապիտալիստներ, որոնք կարողանան անել այն, ինչ Ամերիկայի տրեստները. բայց Ամերիկայի Թագաւորների սիստեմը բացում է մեր փոքր ի շատէ խոշոր ձեռնարկութիւնների գլուխ կանգնած մարդկանց ախորժակը, և սրանք աշխատում են զանազան խմբակցութիւններ կազմել և դրանով իրանց ձեռքը ձգել բոլոր արդիւնաբերական և գործարանային ճիւղերը։

Սինդիկատներն այն ժամանակ օգտաւէտ են, երբ դրանք ծառայում են իրանց բուն կոչման, այսինքն եթէ ժողովրդին մատակարարում են էժան մթերքներ և հանրամատչելի ապրանքներ։ Եւ որովհետև այդ երբէք չէ լինելու (դրա փորձն արդէն Ամերիկայում տեսնում ենք. այստեղ ամեն ջանք բանեցնում են, որ կարողանան ազատել ժողովրդին՝ սրա մէջքին ընկած ահագին ծանրութիւնից, և չէ աջողվում), ուրեմն Ռուսաստանում ժողովուրդը՝ մանաւանդ կառավարութիւնը՝ ամեն հնարք պիտի բանեցնի այդ սինդիկատների գլուխ չը գալու։

Փողի առատութիւնը Ամերիկայում ժողովրդին դեռ մի կերպով չէ թողնում չնչաստառ լինել, բայց ի՛նչ կը լինի մեր դրութիւնը, եթէ տրեստները ամեն բան իրանց ձեռքն առած տզրուկի նման ծծեն. այն ժամանակ ժողովուրդը ամեն բան թանգ է առնելու, իսկ մի քանի տրեստների գլխաւորների գրպանը մտնելու են հարիւրաւոր միլիօններ։ Ի՞նչ պիտի սպասի կառավարութիւնը մի աղքատ, տգէտ և սովկացած ժողովրդից 20-րդ դարում։ Տուէք մեզ հնարաւորութիւն, որ կարողանանք կամաց-կամաց ազատվել եւրոպական կապիտալիստների խնամակալութիւնից։

Ենթադրեցէք մի առ ժամանակ, թէ Ռուսաստանում կազմված են նաւթի, շաքարի, քարածխի, երկաթի, մսի և այլն խոշոր տրեստներ։ Դրանք ժամանակաւորապէս, ժողովրդի աչքում թող փչելու համար, մի չնչին զիջողութիւն են անելու, որ քիչ յետոյ պատճառներ բերելով բերքի պակասութիւնը և այլն՝ բարձրացնեն իրանց ձեռնտու գներին [illegible] անհնարինութիւնից ազատվելու համար ստիպված են ենթարկվել սինդիկատների գներին, իսկ ժողովուրդն էլ՝ ստիպված՝ կամայակամայ պիտի առնի բարձր գներով. սրանից դուրս է գալիս կեանքի թանգութիւն. ժողովուրդը նիւթապէս քայքայվելու է. Ռուսաստանում էլ չը կայ փողի առատութիւն և բաւականաչափ գիտութիւն ու արուեստ, որպէսզի կարելի լինի մաքառել դրանց դէմ. այսպիսով մշտնջենական մի աղբիւր է բացվելու սինդիկատների համար, ժողովրդի համար էլ՝ ստրկական ճնշողութիւն և աղքատութիւն։

Ո՞ւր կը տանի մեզ այս դրութիւնը, այդ հասկանալի է. փառք Աստուծոյ, Ռուսաստանը երկրագնդիս միակ երկիրն է, որ կարող է պարծենալ իր ահագին տարածութիւնով և բնական հարստութիւններով։ Ի՞նչ է պակասում մեզ. գիտութիւն և արուեստ. այդ գիտութիւնը և արուեստը ձեռք են բերվում ժողովրդի ջանասիրութեամբ, իր լուրջ հետևողութեամբ և կառավարութեան բարի ցանկութեամբ, որ՝ մտնելով իր խական դրութեան մէջ՝ տայ այն ձևը, որ մեր պետութիւնն էլ ընկնի եւրոպական երկիրների կարգը։

Բալթ

ԶԱՐԷՔԱՅ ՎԱՆՔԻ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

I

Զարէքայ վանքը իր թանգագին, հարուստ կալուածներով, այն է՝ անտառներով, արօտատեղերով, խոտահարքերով, գոմատեղերով գտնվում է «Շամքոռ» կոչված խոր ձորում, որի միջով հոսում է Շամքոռ գետը, սկիզբն առնելով Կովկասեան լեռնաշղթայի փոքր ողնաշարից։ Շամքոռ գետը վանքի կալուածը երկու նշանաւոր մասի է բաժանում՝ կէսը ձորի աջ, կէսը ձախ լանջերի վրա տարածած։ Ձախ լանջի մասը արևմտա-հիւսիսային կողմից կպած է Գետաբէկի պղնձի հանքի անտառներին և մօտ է պղինձ հալելու գործարանից։

Վանքապատկան կալուածի նշանաւոր շրջանը սկսվում է 1875 թւականից. մինչև այդ՝ վանքը իր կալուածներով ողբալի վիճակի մէջ է եղել գտնվելիս. նրա անցեալը թանձր և մռայլ գոյներով է եղել ծածկված. ով ինչպէս ցանկացել է՝ այնպէս էլ վանքի վիճակի հետ խաղեր է խաղացել… Վանահայրերը, ապրուստի միջոցներ չունենալու պատճառով, ժողովարարութեամբ են հայթայթելիս եղել իրանց գոյութեան պարէնը. երբեմն վանքի արժէք ունեցող անօթները գրաւ դնելիս են եղել և դրանից ստացվածի չափով իրանց կարօտը ծածկել…

Սակայն 1875 թւականից, երբ գազանաբարոյ չարագործների ձեռքով սպանված Աստուածատուր վարդապետը այդ կորած, մոռացված, աքսորանքի տեղ դարձած վանքին վանահայր է նշանակվում, վանքի դրութիւնը, վանահօր գոյութեան կուռ եղանակը միանգամից փոխվում է։ Աստուածատուր վարդապետը, մի գործունեայ, աշխոյժ, կենդանի, վառվռուն երիտասարդ մարդ լինելով, աշխատում է վանքի անցեալ ու ներկայ դրութիւնների հետ ուշի ուշով ծանօթանալ, ուսումնասիրելով թէ վանքը ի՛նչ փառաւոր անցեալ է ունեցել, ո՛րքան հարուստ կալուածների տէր է եղել և թէ ի՛նչպէս է կորցրել այդ բոլոր ունեցած հարստութիւնները՝ իր պատերի մէջ ապրող անարժան, ծրիակեր վանահայրերի անգործունէութեան, անտարբերութեան և անհոգութեան շնորհիւ, որոնք միայն մուրալու շնորհք ու ընդունակութիւն են ունեցել։ Այդ բոլորը լրջօրէն ուսումնասիրելուց յետոյ՝ Աստուածատուր վանահայրը ողորմութեամբ, մուրացկանութեամբ ապրելը, ծրիակերութիւնը իր կոչման, անուան և պատւի համար նախատինք է համարում։ Նա ուխտ է դնում [illegible] վանքապատկան կորած կալուածներին կրկին տիրապետել և օրական պարէնը իր ձեռքի վաստակով հայթայթել։ Այդ տենչը գիշեր ցերեկ հանգստութիւն չէ տալիս վանահօրը։ Նա ինքն իրան մտածում է, մտածում ու այսպէս դատում. եթէ մէկի ձեռքից յափշտակում են նրա ունեցածը, հողը, հարստութիւնը, և այդ չարագործութիւնը յանցանք չէ համարվում, ապա ուրեմն առաւել ևս պիտի արդարացի ճանաչել, երբ յափշտակվողը ձգտում է իր կորցրածը վերադարձնել՝ ինչ միջոցով էլ որ լինի այդ։ Այսպէս մտածելով, հայր-սուրբը աւելի և աւելի էր խրախուսվում և ոգևորվում իր մտքերը առաջ տանելու, իրագործելու համար։ Եւ նա խոհուն հեռատեսութեամբ, բանիմաց մարդկանց հետ խորհրդակցելով, վանքի սեփականութիւնը յափշտակողների դէմ անվեհեր կռիւ է սկսում։ Այդ ժամանակ Շամքոռի շրջանի անտառների պահապան-անտառապետը լինում է Ս. Ի. Մելիքօվը։

Վանահայրը աստիճանաբար, քայլ-քայլի ետևից, կամաց-կամաց, վանքի իրաւունքը տարածելով կալուածների վրա՝ մինչև մի երկու տարին սկսում է վանքի կալուածներին իրականապէս տիրել և կառավարութիւնը իր ձեռքը վերցնել։ Վանահօր և անտառապետ Մելիքօվի միջև սկսվում են ընդհարումներ և վէճեր։ Վանահայրը ընդդիմադրելով անտառապետի գործ դրած կոպիտ ոյժերին, գործին օրինական ուղղութիւն է տալիս։

Անտառը դարձնելով վիճելի, երկու կողմին էլ արգելվում է անտառից օգտվել մինչև գործի կատարեալ վախճան ստանալը, իսկ արօտատեղերից օգտվում է վանքը տեսակ-տեսակ ձևերով։ Վանահայրը մեծ խոհեմութեամբ էր վարում գործը. նա զարմանալի հմտութեամբ էր ուսումնասիրել ծառայողների, չինովնիկների և զանազան պաշտօնակատար մարդկանց հոգեբանութիւնը և նրանց ըստ արժանւոյն հիւրասիրում էր և պատւում։ Այսպիսով նա մեծ գործեր էր կատարում։

Վէճը 15 տարի է շարունակվում, մինչև սահմանաչափութիւնը և գործի քննութիւնը։ Վանահայրը այդ ժամանակվայ ընթացքում, մեծ դժուարութիւնների, արգելքների հանդիպելով, աշխատում է դօկումենտներ, զանազան հնարագիտութիւններ գործադրելով, փաստաթղթեր ձեռք բերել վանքի իրաւունքը կարևոր դէպքերում հաստատելու համար, և այդ բոլորը աջողվում էր նրան։

Տարաբաղդաբար վանահօր թշնամիները միայն դրսից չէին։ Նրան խարդախ հակառակորդներ հանդիսացան նաև ոմանք յայտնի անուն կրող մարդկանցից։ Վանահօր այդ ոխերիմ թշնամիները թէև ազդեցիկ մարդիկ էին, բայց, բարեբաղդաբար, միևնոյն ժամանակ նիւթապաշտ և եսամոլ էլ էին. այս հանգամանքը շատ էր օգնում հայր-սուրբին։ Վանահայրը բոլորի դէմ քաջութեամբ կռւում էր, ոչ ոքի առաջ նա չէր ընկճվում, չէր յուսահատվում։ Նա կարճ ժամանակից յետոյ «Շամքոռի ձորի առիւծ» անունը ստացաւ։ Վանահայրը թէև ունէր անհաշտ թշնամիներ, բայց ունէր և ազնիւ բարեկամներ։ Այդ ժամանակ «Մշակ» և «Մեղու» թերթերում շարունակաբար լոյս էին տեսնում թղթակցութիւններ Գանձակ քաղաքից և նրա շրջակայ վիճակի գիւղերից. գրվում էին և ֆելիէտոններ ի նպաստ կամ հակառակ վանահօր։ Ֆելիէտոնների մէջ վանահայրը նկարագրվում էր «Կարմիր սուլթան» անուան տակ։ Իսկ նրա թշնամիներից մինը «Չինգիզ-խան» կոչմամբ։ Այդ կռիւների միջից վանահայրը միշտ յաղթող էր դուրս գալիս, որովհետև ճշմարտութիւնը իր հզօր թափով փակում էր թշնամիների բերանը, լռեցնել տալիս նրանց անգութ ձայնը և պապանձեցնում նրանց չար լեզուները։ Վանահօր թշնամիները այլևայլ զարտուղի ճանապարհներով ջանում էին մոլորեցնել հոգևոր իշխանութիւնը, որ այդպիսով կարողանային վանահօրը իր քաջութեամբ ձեռք բերած հիմնաւոր դիրքից սայթաքեցնել, բայց այդ՝ նրանց չէր աջողվում…

Վանահօր ուղղութեանը հետևողներն էլ զգաստ էին. նրանք, այդ թղթակիցները, Գանձակի և ըստ մեծի մասին Գանձակի վիճակի ծխական դպրոցների ուսուցիչներն էին։ Դրանցից մին «Գիւղական խալիֆա» երկի հեղինակն էր, որը իր գրքի մէջ «Չինգիզ-խանին» «Շամիլ-բէկ» անունով էր մկրտել։ Այդ անձնանուէր ուսուցիչները ճշմարտութեան ջատագով և գիւղացիների ցաւերին ցաւակից լինելով, ճշմարտութիւնը իրանց իդէալը ճանաչելով՝ մտքի դագանակով էին ջախջախում վանահօր թշնամիների և գիւղացիների արիւնը ծծող վաշխառուների գլուխները։ Աւա՜ղ. այդ տօնելի ժամանակները անցան ու նրանց հետևողներ չեղան…

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 1910—1911 Թ-Ի ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԻ ԷԿՍԿՈՒՐՍԻԱՆ

VIII*)

Սևանայ մենաստանը

Ժ.

Կղզու բարձրաւանդակից իջնելով տափարակ՝ մենք չենք գտնում ընկերներից մի քանիսին. մեզ յայտնում են, որ նրանք 2 ժամ առաջ անցել են ցամաք՝ 4 վերստ հեռու Ելենովկա գիւղը գնալու համար։ Ընկերները ցանկութիւն են յայտնում զբօսնել լճի վրա և նաւել ցամաք՝ Ելենովկա գնացած ընկերներին բերելու։ Պատրաստում են նաւը և գնում։ Ես չեմ մասնակցում այդ զբօսանքին և գնում եմ սրբազան վանահօր մօտ՝ մենաստանի գործերին ծանօթանալու։

Սարգիս սրբազանը ամենայն սիրով իմ տրամադրութեան տակ է դնում մենաստանի անցած տարիների պաշտօնական թղթակցութիւնները, մի քանի մատեաններ և իր 15-ամեայ գործունէութեան հաշւետւութիւնը։ Վերև բերած իմ բոլոր թւերն ու փաստերը ես քաղ[illegible]մ եմ այս աղբիւրներից։ 2 ժամ աշխատելուց յետոյ ես գլխացաւ եմ զգում և դուրս գալիս, տեսնելու թէ արդեօք չե՞ն վերադառնում ընկերները։ Պատահում եմ «հոգու աղբօրը»՝ կարճահասակ միաբանին և խօսքի բռնվում։ Ինձ հետաքրքրում էր Տիրամօր այն նկարը, որի առաջ Մխիթար Սեբաստացին 215 տարի առաջ տեսել էր երազ։ Այդ երազը վճռական նշանակութիւն է ունեցել Մխիթարի յետագայ գործունէութեան համար։ Երազի մէջ Տիրամայրը պատուիրել է նրան. «Ինչ որ դու կուզես՝ թող ըլլայ, եղիցի»։ Այս երազը և դառնում է Մխիթար Սեբաստացու ուղեցոյց աստղը, որ անչափ եռանդ և տոկունութիւն է ներշնչում ապագայ մեծ վերածնողին։ Յայտնի է, որ Մխիթար Սեբաստացին իր միաբանութեան և իր կնիքի մէջ մտցրել է 4 տառեր, որոնք մինչև այժմ էլ Մխիթարեանների համարեա բոլոր հրատարակութիւնների վրա կան. դրանք են՝ «Ո. Կ. Ա. Վ.», այսինքն՝ «Որդեգիր Կուսին Ամենախնամ Վարդապետ»։ Կոյսը, որին որդեգրվել էր Մխիթար, Սևանայ Տիրամայրն է։ Ես շատ էի փափագում այդ Տիրամօր պատկերը տեսնել, բայց խօսակիցս, որ առաջին անգամ ինձանից լսեց Մխիթար Սեբաստացու անունը, անտեղի շաղակրատում էր և գիշերը իր տեսած երազը պատմում մեծ բաւականութեամբ։

Բաժանվելով միաբանից՝ ես մօտենում եմ լճափին և անսպասելիօրէն հանդիպում եմ ընկերներից մէկին. նա չէր կարողացել ընկերների հետ անցնել ցամաք. բարձրաւանդակից ուշ էր ցած իջել։

Այդ ընկերը մտերմօրէն զրուցում էր ծերունի դպրի հետ, որի արտաքին դէմքը շատ նման էր Խրիմեան Հայրիկի պատկերին։ Ձը կամենալով խանգարել նրանց, ես նորից վերադառնում եմ մեր իջևանը և թերթում փաստաթղթերը։ Խոհարարը բերում է ինձ համար ճաշ՝ թարմ ձուկ և կաթնով։

ԺԱ.

Ժամը 4-ից մի քանի րոպէ պակաս էր, երբ ընկերները վերադառնում են կղզի։ Առաջուց գնացողները կարողացել են Ելենովկա հասնել, ուր նախաճաշել են. կղզու վրա նրանք իրանց ցոյց են տալիս որպէս գինովցած և անդադար երգում են «ոհ, ինչ քաղցր բան՝ ըլլալ կոնծաբան»։ Հապճեպ ճաշելուց յետոյ նրանք դուրս են գնում տափարակի հարաւային մասը, ուր կան մի քանի ծառատունկեր։ Ինչպէս յետոյ իմացանք, այնտեղ տեղի է ունենում մի անախորժ ընդհարում. իրան գինովցած երևակայող ընկերներից մէկը—նոյն տղան, որ Սեմենովկայում գիշերը գուրսը՝ սրահում քնեց— ինքնամոռացութեան մէջ ընկած՝ շատ ընկերների ներկայութեամբ ծեծում է մեր լաւ ընկերներից մէկին, որովհետև վերջինս զգայակցել էր և վերարկուն էր գցել վրան, որպէսզի եթէ քնի՝ չը մրսի։ Ծեծողը սթափվելուց յետոյ զղջաց իր գռեհիկ արարքի համար. բայց և շատ տանջվեց. երկար ժամանակ ամաչում էր մօտենալ մեզ. ծեծվողը և մենք վեհանձնօրէն ներում ենք նրան իր անվայել վարմունքի համար և հրաւիրում մեզ մօտ։

Բացի այս միակ անախորժ դէպքից՝ ամբողջ էկսկուրսիայի ժամանակ ուրիշ ոչ մի ընդհարում կամ անախորժութիւն չէ եղել։ Ամեն տեղ ընկերները իրանց պահում էին օրինակելի, վայելուչ և պարկեշտ, որին ապացոյց կարելի է բերել Սևանայ մենաստանի սրբազան վանահօր վկայութիւնը, որ անկեղծօրէն յայտնեց մեզ հրաժեշտի միջոցին։ Նա շատ բաւական էր մեզանից։ Մենք ուշիմութեամբ և սիրով դիտում էինք հնութիւնները, պատկառանքով էինք վերաբերվում սրբազանի և միւս միաբանների հետ։ Որպէս հակադրութիւն, սրբազանը մեզ համեմատեց Էջմիածնի ճեմարանի աշակերտների հետ և գտաւ, որ մենք աւելի լուրջ ենք, մինչդեռ ճեմարանցիք ծաղրել են հնութիւնները և անպարկեշտ վերաբերմունք են ցոյց տուել։

Մենք որոշել էինք հետևեալ օրը, երկուշաբթի, առաւօտ վաղ դուրս գալ կղզուց և նաւով գնալ մինչև Ջիբուխլու գիւղը. և որովհետև առաւօտեան մենք կղզում թէյ չենք խմելու և որ այս երեկոյ վերջին ընթրիքն է լինելու, ես առաջարկեցի ընկերներին՝ խնդրել սրբազան վանահօրը, որ նա բարեհաճէ վերջին ընթրիքին մեզ հետ լինել և օրհնել մեզ։ Ընկերներս ծափահարութեամբ և ուրախութեան բացագանչութիւններով ընդունում են իմ առաջարկութիւնը։ Ես շտապում եմ սրբազանի մօտ և յայտնում ընկերների որոշումը։ Սրբազանը սկզբում քիչ շփոթվեց և հարցրեց.

— Ի՞նչ ընթրիք է լինելու։

— Շատ հասարակ բան. թէյ կը լինի, հաց ու պանիր. բայց այդ հասարակ բանի տակ թաքնված է աւելի թանգարժէքը՝ մեր յարգանքը դէպի ձեզ, որ Սևանայ մենաստանը արտաքուստ այսպէս գեղեցկացրել էք։

Սրբազանը համաձայնվեց և իր կողմից ասաց.

— Ձեզ յարգած լինելու համար կը գամ մի բաժակ թէյ խմելու և ձեզ օրհնելու։

Ես դուրս եկայ և յայտնեցի ընկերներին սրբազանի համաձայնվելու մասին։ Ընկերները ոգևորվեցին և սկսեցին պատրաստութիւններ տեսնել ընթրիքի։ Երկար սեղանը դուրս բերինք։ Եղանակը լաւ էր, քամի չը կար։ Ուսանողուհիներից մէկը տուեց մի սպիտակ շոր, որը փռեցինք սեղանի վրա, բաժակները լաւ մաքրեցինք, պանիրը գեղեցիկ կտրատեց մեր մի ընկերը. տնտեսի ուղարկած «հացերը» դասաւորեցինք սեղանի վրա։ Երբ ամեն ինչ պատրաստ էր, ես գնացի հայր Արշակ Մովսիսեանին հրաւիրելու. նա խոստացաւ գալ ընթրիքին, բայց յետոյ չէր կարողացել։ Յետոյ գնացի սրբազանին յայտնելու, որ ընկերները նրան են սպասում. նա իսկոյն ծածկեց վեղարը, և իջանք բակը, ուր պատրաստ էր սեղանը։ «Հայր-մերով» սրբազանը օրհնեց սեղանը, և մենք նստեցինք տեղներս։ Մատակարարները—սկզբում երկու ուսանողուհիները, յետոյ մի ընկեր և ես—ծառայում էին սեղանին և լցնում դատարկ բաժակները։ Սրբազանը խօսում էր բացվելիք դպրոցի մասին, բացատրում էր դպրոցի բացման հետ կապված մի քանի հանգամանքներ, ժպտալով առաջարկութիւններ էր անում ընկերներին, թէ արդեօք չե՞ն համաձայնվի ուսուցիչ լինել։ Ընկերները զանազան առարկութիւններով հրաժարվում են։ Սրբազանը թէյից յետոյ բարձրացաւ, շնորհակալութիւն յայտնեց և օրհնեց։ Մենք էլ շնորհակալութիւն յայտնեցինք եր-

*) Տես «Մշակ» № 151.

վանահօր թշնամիները, ամեն տեղից յուսը կտրած, փորձ են փորձում մի հանգամանքից գոնէ օգտվել: Ղ. Աղայեանը իր՝ թեմական տեսչութեան օրօք երբ գալիս է Գանձակ, Գանձակի և նրա վիճակի ծխական-եկեղեցական դպրոցները զննելու, վանահօր թշնամիները նրա առաջ Աստուածատուր վարդապետին, որքան կամենաս, ամենազզուելի գոյներով ներկելով կարողանում են ազդել Աղայեանի վրա այնքան, որ նա, Թիֆլիս վերադառնալուց յետոյ, իր գրչի զօրութիւնը փորձում է վանահօր գլխին մի յօդուածով շանթեր թափելով նրա վրա: Աղայեանին աւելի կորեկտ և լուրջ կերպով պատասխանում են. այդ պատասխանը այնքան համոզիչ է լինում, որ Աղայեանը մըտածօրէն զգում է, որ իրան մոլորացրած են եղել, ուստի և լռում է. այս մասին այլ ևս խօսք չէ լինում:

Վերջապէս Աստուածատուր վարդ. մեծամեծ դժուարութիւններ, տանջանքներ կրելուց յետոյ իր փափագը լուծման փառքին է հասցնում. գիւանատների բոլոր շրջաններում գործը վերջանում է և վանքը անդարձ տէր դառնում մինչև 3,000 (երեք հազար) դեսեատին կալքի, որից այժմ ստացվում է տարեկան եկամուտ մինչև 4,600 ր.: Տարաբաղդաբար վանահայրը ծանր պայմաններում ձեռք բերած աշխատանքի քաղցր պտուղը վայելելու բաղդը չէ ունենում. չարագործները վանքի վէճը վերջանալուց յետոյ՝ շուտով սպանում են անփոխարինելի վանահօրը:

Գանձակ Դարվիշ-Բաբա

(Կը շարունակվի)

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Ահնովի համայնք

Խանքենդ, 10 յուլիսի

Մօտ 21 տարի է, ինչ մեր ծխատէր Պետրոս ք. Տէր-Ցովհաննիսեանը հովւում էր տեղիս համայնքը: Նրա հովւութիւնը այդ 21 տարվայ շրջանում եղել է օրինակելի: Նա այսօր ստիպված է իրան զգում թողնել մեր աւանն ու հեռանալ, որովհետև չիրմախտով հիւանդ է, և բժիշկը խորհուրդ չէ տալիս Խանքենդում ապրել: Բացի դրանից՝ նա, ծանրաբեռնված լինելով բազմանդամ ընտանիքով, չէ կարողանում այսուհետև Խանքենդի արդիւնքով կառավարվել: Ժողովուրդը ներկայումս շուարած մնացել է չունենալով առ այժմ մի այնպիսի քահանայական կանդիդատ, որը կարողանար արժանաւոր յաջորդը համարվել հեռացող ծխատիրոջ: Ա. Ասլանեան

—

Հոգեհանգիստ Ղ. Աղայեանի յիշատակին

Կախ-աւան, 10 յուլիսի

Այսօր, առաւօտեան ժամը 11-ին, աւանիս հայոց եկեղեցում երկսեռ աղօթողների ներկայութեամբ հանգուցեալ Ղ. Աղայեանի յիշատակին մատուցվեց պատարագ և կատարվեց հոգեհանգիստ:

Նախ քան հոգեհանգիստը՝ ծխատէր քահանան ամփոփ տեղեկութիւն տուեց հանգուցեալի երկարամեայ և բազմաշխատ գործունէութեան մասին, ապա աւանիս հայոց դպրոցի ընթացքը 1910 թւին աւարտած օրիորդներից 3 հոգի՝ կարդացին հանգուցեալի կենսագրութիւնը և դամբանականներ: Մ. Սըլըքեան

—

Դիլիջանը բարեզարդելու նախագիծ

Դիլիջան, 10 յուլիսի

Այսօր առաւօտեան տեղիս բոտանդոյի սրահում Կ. Հ. Բ. Ընկ. Դիլիջանի ճիւղի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական խառն ժողով: Ներկայ էին նաև մեծ թւով ամառանոցաւորներ: Ժողովի զբաղվելիք առարկաներն էին. 1) Դիլիջանում հանգուցեալ Աղայեան գր. ընթերցարան ունենալու հարցը և 2) մի շարք անհրաժեշտ բարեկարգութիւններ (բնակարանային, լուսաւորութեան մաքրութիւն և այլն): Ժամը 12-ին բացվեց ժողովը Ս. Յարութիւնեանի նախագահութեամբ. սկզբում կարդացվեց անցեալ կիրակի օրվայ ժողովի արձանագրութիւնը, որից յետոյ բժ. Մելիք-Նուբարեանը խօսեց Դիլիջանի բարենորոգման և բարեկարգման մասին: Բժիշկը այն կարծիքի է, որ եթէ Դիլիջանում մտցվեն մի քանի անհրաժեշտ բարեկարգութիւններ, օր. շինվեն յարմար բնակարաններ, սառը լողարաններ, դէպի անտառը ճանապարհներ և այլն և այլն, այդ դէպքում Դիլիջանը, որպէս ամառանոց, կարող է մրցել ոչ միայն Աբասթումանի, Մեծ-Ղարաքիլիսայի, այլ և արտասահմանեան ամառանոցների հետ: Բժիշկը առաջարկեց խճուղու վրա գտնված մրգավաճառների խանութները տեղափոխել ուրիշ տեղ, վերացնել թէյատները, որոնք մեծ չափով նպաստում են զանազան տարափոխիկ հիւանդութիւնների տարածման խճուղին միշտ մաքուր պահել, որովհետև եկւորները երեկոները այդտեղ զբօսնում են, մանաւանդ որ գլխաւոր փողոց է և գիւղի կենտրոնը. շինել էլեքտրական կայարան թէ փողոցները և թէ տները լուսաւորելու համար և այլն:

Բժշկի զեկուցումից յետոյ՝ տեղի ունեցաւ մտքերի փոխանակութիւն գրադարան-ընթերցարան բանալու մասին:

Նախագահը յայտնեց, որ սինօդից արդէն իրաւունք է ստացվել գրադարանի շէնքը հին գերեզմանատան հողի վրա կառուցանելու, մնում է հոգալ միջոցների և փայտի մասին. գիւղացիները խոստանում են միջոց տալ և գիւղին յատկացված անտառից էլ փայտ, որից անմիջապէս յետոյ ընտրեցին մի մասնաժողով, շուտով ձեռնարկելու շէնքի կառուցման:

Գիւղացիները խոստանում են ամեն կերպ օգնել: Նրանք ժողովից հեռացան՝ իրար մէջ ասելով. «Թէև ամեն բանի համաձայնեցինք, բայց մէջտեղ օգտվողները դարձեալ մի քանի հարուստներ են լինելու»: Լէւոնաս

—

Օթարեանի նուիրաբերութիւնը

Ցարսկիէ-Կոլոդցի, 11 յուլիսի

Այստեղ բնակվող սղնախեցի հարուստ վաճառական Արտէմ Օթարեանը 1890 թ. կառուցեց իր հաշւով տեղիս եկեղեցու գաւթում դպրոցական շինութիւն և ընծայեց եկեղեցուն: Այդ շինութիւնն արժէ մօտ 2,000 րուբլի: Նոյն Օթարեանը երեք տարի (1893—1896) պահեց դպրոցն իր հաշւով:

Այժմ Արտէմ Օթարեանը մի յայտարարութիւն ուղարկեց Թիֆլիսի կոնսիստորիային, որի մէջ յայտնում է, որ ինքը նուիրում է Ցարսկիէ-Կոլոդցի հայոց դպրոցին մի գումար, որը տարեկան տոկոս բերէ մշտական 360 րուբլի և այդ տովի տեղիս քահանային ռոճիկ ուսուցչութեան համար: Բացի սրանից 500 րուբլի էլ նուիրում է եկեղեցու վերանորոգութեան համար:

Այս գումարն Օթարեանը նուիրում է հետևեալ պայմաններով. 1) Ցարսկիէ-Կոլոդցի հայոց դպրոցն անուանել «Օթարեան»: 2) Տեղիս նորընծայ քահանայի իրաւասութիւնից հանել մերձակայ գիւղերը և տալ նրան հովւելու միայն Ցարսկիէ-Կոլոդցի աւանը: 3) Եթէ հոգևոր իշխանութիւնը ներկայ քահանային տեղափոխէ ուրիշ տեղ, նրա տեղը պէտք է նշանակվի դարձեալ ուսուցիչ-քահանայ. աշխարհական ուսուցիչ նշանակելու դէպքում նուիրած գումարը վերադարձվում է իրան կամ իր ժառանգներին: 4) Եթէ ժամանակի ընթացքում դպրոցը փակվի, նուիրած գումարը վերադարձվում է իրան կամ ժառանգներին: Կոնսիստորիան հաստատեց Օթարեանի խնդիրը:

Որքան Օթարեանի բարեգործութիւնը գովելի է և արժանի շնորհակալութեան, այնուամենայնիւ կրթական գործը կապելով հոգևոր գործի հետ՝ Թիֆլիսի կոնսիստորիան մահացու հարուած հասցրեց մերձակայ գիւղերին: Այս գործի մանրամասնութիւնը հետևեալն է:

1908 թ. Ցարսկիէ-Կոլոդցի հայ հասարակութիւնը համախօսականով ընտրեց ուսուցիչ Ցակոբ Գրիգորեանին՝ քահանայ և ուսուցիչ լինելու պայմանով: Նոյն մտքով 1910 թ. համախօսականը կրկնվեց: Հոգևոր իշխանութիւնը չը յարգեց ժողովրդի խնդիրը և մերձակայ գիւղերն էլ աւելացրեց, որովհետև այդ գիւղերը Ցարսկիէ-Կոլոդցի հետ կազմում են մի շտատ: Գիւղերը հեռու են Ցարսկիէ-Կոլոդցիից 12—15 վերստ հեռաւորութեամբ. ձիով կարելի է գնալ 2—3 ժամում: Այնտեղ (4—5 գիւղերում) ցիրուցան բնակվում են մօտ 60 տուն հայեր, իսկ Ցարսկիէ-Կոլոդցիում բնակվում են մօտ 30 տուն հայեր:

Ցարսկիէ-Կոլոդցիում տարեկան լինում է միջին թւով 3 մկրտութիւն, 1 պսակ, 1 ննջեցեալ. քահանայի արդիւնքը տարեկան հասնում է 150—180 րուբլու: Սեփական քահանայի ոչ մի կարիք չը կայ:

Այնուհետև թղթեր և խնդրներ ուղարկվեցին գործակալի, հասարակութեան և ընծայացուի կողմից կոնսիստորիային, սինօդին, սինօդի պրօկուրօրին, կաթողիկոսին, որոնցով խնդրում էին անջատել Ցարսկիէ-Կոլոդցին յարակից գիւղերից և տալ սեփական քահանայ, քանի որ ծխական կանոնադրութեան 51-րդ յօդուածով ամեն մի համայնք, որքան էլ նա փոքրաթիւ լինի, իրաւունք ունի սեփական քահանայ պահել, եթէ միայն նիւթապէս կապահովեցնէ քահանային. իսկ տեղիս հասարակութիւնն ապահովեցնում էր քահանային, տալով նրան ռոճիկ ուսուցչութեան համար 360 ր., բնակարան և վառելափայտ: Գրագրութիւնները տևեցին ամբողջ երկու տարի:

Սակայն չը նայելով վերոյիշեալ խնդիրներին, հոգևոր իշխանութիւնը մնաց անյողդողդ և Ցարսկիէ-Կոլոդցին չանջատեց յարակից գիւղերից, և Էջմիածնի սինօդի հրամանով երկու ամիս առաջ ձեռնադրվեց ուսուցիչ Ցակոբ Գրիգորեանը Ցարսկիէ-Կոլոդցի և մերձակայ գիւղերի համար:

Այս շտատը ամբողջ 7 տարի սեփական քահանայ չունէր. գիւղացիներին հովւում էին Սղնախի քահանաները, որոնք գնում էին միայն օրինակատարութիւնների ժամանակ: Գիւղացիները գանգատվում էին, որ մնում են առանց հաղորդութեան, որովհետև սեփական քահանայ չունէին, իսկ Սղնախից քահանան չէր գնացել (բացի հիւանդին հաղորդելու դէպքից), որովհետև օգուտ չը կար դրանից:

Գիւղացիները տէր չունենալով՝ նրանց կրօնական-կրթական գործերը մնացել են անմխիթար: Դեռ նորերս Լ. Մելիք-Նուբարեանը «Մշակի» № 106-ում յայտարարեց, որ ինքը ցանկանում է Մաչխաանում հայոց դպրոց հիմնել, որի համար տալիս է 250 ր. տարեկան: Տիրանում հանգուցեալ Գրիգոր քահ. Մատինեանը ցանկանում էր հայոց եկեղեցի հիմնել, սակայն նրա մահից յետոյ հարցը մնաց 10 տարի բաց:

Հայիւ հոգևոր իշխանութիւնը շնորհեց գիւղացիներին սեփական քահանայ, հազիւ գիւղացիները ազատվեցին 7 տարվայ նեղութիւններից, և ահա կոնսիստորիան այսօր փոքի պատճառով ինքնագլուխ քանդեց սինօդի հրամանը, որպէս իրաւունք նա չունէր:

Քանդելով շտատը, գիւղերն այսուհետև զրկվեցին սեփական քահանայ ունենալու իրաւունքից, քանի որ նրանք քահանային կարող են տալ արդիւնք նասօմխարի ուխտատեղով տարեկան 200—250 րուբլի:

Պարզ է, որ ոչ մի օրինաւոր մարդ այդ արդիւնքով չի ձեռնադրվի այդ գիւղերի վրա, ուստի և այսուհետև էլ այդ գիւղերին դարձեալ կը տիրապետեն Սղնախի քահանաները. նրանց նպատակն էլ հէնց այդ էր: N. N.

—

Գիւղական վաշխառուները

Ագարակ (Զանգ. գ.), 10 յուլիսի

Մեր գիւղը բաղկացած է 100—120 տնից, ունի մի եկեղեցի, բայց ուսումնարանի կարիքը գիւղացիք նոր են սկսել զգալ և սկսել են ուսումնարանի շէնք կառուցել: Այժմ հարց է՝ շէնքը վերջացնելուց յետոյ պէտի կարողանան մի ուսուցչի և ուսուցչուհու ռոճիկը իրանց աղքատիկ գրպանից լրացնել, թէ դպրոցի դռները մի օր բաց պէտի լինի, մի օր փակ, ինչպէս շատ գիւղերումն են լինում:

Գիւղացիների տնտեսական դրութիւնը նախանձելի չէ. բնական հարստութիւններից զուրկ լինելով, արհեստական միջոցներով էլ ձեռք բերած վաստակը փորհաստ գիւղական տղրուկներն են խլում խեղճ գիւղացու ձեռքից և սովի ենթակայ անում նրանց:

Տեղային սովորութեան համաձայն ցորենը ունի իր առանձին կշիռը՝ չափը, որին ասում են սոմար. այդ սոմարը հաւասար է երկու պուդի: Մի սոմար ցորենը կանխիկ դրամով արժենում է գիւղական շրջանում 3 ր. 50 կ.: Բայց ծր գիւղացու գրպանում 10 ր. դրամ կայ, որ նա հունձի ժամանակ 3 ր. 50 կօպէկով ցորեն գնէ... Ահա այդպիսի դէպքերից օգտվելով գիւղական վաշխառուները ծծում են առանց այն էլ արիւնաքամ եղած գիւղացու ոսկորի վերջին ծուծը:

Այստեղ վաշխառուներն էլ երկու տեսակ են, մի տեսակը «գաղափարական», որոնք խօսում են հասարակութեան անունից, միւսը զուտ քիւրդական:

«Գաղափարական» վաշխառուները այս տարվայ յունիսի 1-ից մինչև յուլիս ամսվայ վերջը, երբ նոր ցորենն է լինում պատրաստ, չքաւոր գիւղացիներին փոխ են տալիս 3—10 սոմար ցորեն այն պայմանով, որ այդ չքաւոր գիւղացին, որի միակ յոյսը յուլիս ամսվայ լինելիք հունձն է, այդ հունձի ժամանակ փոխ վերցրած ցորենը վերադարձնէ սոմարը 6 րուբլի հաշւելով. այսինքն եթէ մի գիւղացի երկու սոմար ցորեն է փոխ առել, որը հաւասար է չորս պուդի, նա պարտաւոր է վերադարձնել վաշխառուին 13 ր. ցորեն և իւրաքանչիւր մի սոմարի համար մի հնձող ձեռք էլ տայ, որը յօգուտ վաշխառուի պէտի աշխատէ: Եթէ գիւղացու տուած ցորենը հաշւենք, երկու սոմարի գինն է կանխիկ դրամով, ինչպէս ասացի, 7 ր., իսկ հունձի ժամանակ, երբ սոմարը 1 ր. 60 կ. է լինում, 12 ր. ցորեն պէտի ստանայ վաշխառուից՝ հաշւելով 1 ր. 60 կ. սոմարը, և գիւղացին երկու օր էլ ձրի պէտի աշխատէ:

Եթէ ուշի ուշով քննելու լինենք, կը տեսնենք, որ երկու ամսվայ համար վաշխառուն մի պուդ փոխ տուած ցորենի համար գիւղացուց վերցնում է հինգ պուդ շահ և երկու էլ աշխատող մարդ:

Անհրաժեշտ է այդ դժբաղդ գիւղում գիւղական-հասարակական շտեմարան հիմնել: Գիւղացի

ԽՆԱՄԱԿԱԼՆԵՐ ԵՆ ՀԱՐԿԱՒՈՐ

—

Օրպէսզի որբի ունեցածը չը վատնվի և փչանալու վտանգից ազատվի, ծնողի մահվանից յետոյ անմիջապէս օրէնքի որոշմամբ իշխանութեան տեղական ներկայացուցիչը խսկոյն պէտք է մնացած ժառանգութիւնը ցուցակագրելով յանձնէ ընտրված խնամակալին ի պահպանութիւն և ի շահեցողութիւն յօգուտ որբերին:

Բայց մեզանում՝ գիւղերում այս խիստ մարդասէր օրէնքը համարեա չէ կատարվում: Խնամակալ է նշանակվում այն որբին, որին մնացած ժառանգութիւնը համեմատաբար քիչ է իր մօտիկ ազգականի բաժնից: Խնամակալ է նշանակվում այն որբին, որի հետ մի ընտանիքում ապրող ազգականները միայն իրանց բեռը թեթևացնելու համար տանից դուրս են անում նրան: Խնամակալ է նշանակվում այն որբին, որի ծնողի մահվանից յետոյ ժամանակի ընթացքում ունեցածի մեծ մասը կորած է արդէն: Եւ վերջապէս խնամակալ է նշանակվում, շատ բացառիկ դէպքում, այն որբին, որը ունի ազդեցիկ մօտիկ, բայց ազնիւ ազգական, որի ձայնը ոյժ ունի մեր գլաւաներին, իւզբաշիներին ծանր նստած տեղներից ժաժ բերելու:

Բայց սրանք բացառութիւններ են: Գաւառիս գիւղական ազգաբնակութեան մէջ հարիւրաւոր որբեր կարելի է հաշւել առանց խնամակալների, որոնց կայքի, գոյքի կառավարութիւնը մատնված է իրանց մօտիկ որևէ մի ազգականի կամ դրացու քմահաճոյքի լիազօրութեանը: Եւ սրա համար՝ եթէ այսօր բազմաթիւ որբեր առանց խնամակալի են մնացել, դրա առաջին և գլխաւոր պատասխանատւութիւնը ընկնում է հէնց իրանց մօտիկ ազգականների վրա: Որովհետև նրանք ոչ միայն չեն հրաւիրում իշխանութեանը՝ իրանց ազգական որբին խնամակալ նշանակելու, այլև այդ մասին խօսողն անգամ իրանց ամենից վտանգաւոր թշնամին համարելով՝ մի տեսակ սառն վերաբերմունք և խուլ ատելութիւն են ցոյց տալիս դէպի նա:

Քանի-քանի որբեր գիտեմ, որոնք կառչելով իրանց ժառանգութեան վտանգը՝ դիմում են հասարակութեան ականաւոր անդամներին: Բայց ի զուր: Արժէ՞ արդեօք որբի արտասուալի արդար խնդրոյն նշանակութիւն տալ. ո՞վ է խելառ, որ որբի վիճակի բարւոքման համար թշնամի վաստակի. ո՞վ է նրանց մասին մտածողը, քանի որ շահաւէտը կը լինի ծանր թաթի կողմը հակվելը:

Պակաս մեղաւոր չեն սրանում և շինական ստարշինաները, որոնք բուռն տենչանքով են ստանձնում այս պաշտօնը: Եթէ նրանց տենչը պակասում է այս անհրաժեշտ օրէնքի կատարման գործում, ապա ինչո՞ւ են մտնում պաշտօնի մէջ: Շատ և շատ որբեր իրանց խնամակալ նշանակել տալու համար բազմիցս դիմելով տանուտէրներին՝ վերջը յուսահատված մնացել են անփծելով իրանց սնտէր վիճակը: Ինձ դիմող այդպիսիներից տասնեակներ կարող եմ օրինակ բերել:

Իմանալու համար թէ այս մասում մեր ստարշինաները ի՛նչ չափով են կատարում իրանց պարտականութիւնը, բաւական է հայեացք գցել՝ տեսնելու համար, թէ անցեալ տարվայ խօլերայի համաճարակումից հարիւրաւոր որբացածների մէկի համար արդեօք խնամակալ նշանակված է, այն ժամանակ կը պարզվի պատկերը:

Ուստի թող պարզվի օրէնքը կատարելու համար զօրեղ ձեռք՝ հայրակորոյս որբերի ունեցածը փրկելու նպատակով: Մեր որբերին ազնիւ և անաչառ խնամակալներ են հարկաւոր: Վարդան ք. Վարդանեան

Ախալցխա

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Թագաւոր Կայսրը, համաձայն ներքին գործերի մինիստրի ամենահպատակ զեկուցման, ամենաողորմածաբար բարեհաճեց թոյլատրել բանալ համառուսական ժողովարարութիւն՝ Պետերբուրգում մանկավարժ Կ. Ուշինսկիին արձան կանգնեցնելու համար:

կու օր հիւրասիրելուն, թանգարանն ու գրադարանը ցոյց տալուն և այն մեծ պատւի համար, որին նա արժանացրեց մեզ, մասնակցելով մեր ընթրիքին: Մինչև վանահօր կացարանը նրան ճանապարհ դնելուց յետոյ՝ մենք նորից նստում ենք սեղան և տպաւորութիւններով փոխանակվում:

Մութը կամաց-կամաց ընկնում էր: Մի քանի ընկերներով բարձրանում ենք կղզու բարձրաւանդակը, Քեավառի՝ Նոր-Բայազէտի ճրագները տեսնելու համար: Բայց մենք ոչինչ չենք տեսնում. լճափի ոչ մի կէտում լոյս չէ երևում. չէ երևում և արևելահիւսիսային կողմում, ուր գտնվում է Ջիրջոխլու գիւղը. կարծես այնտեղ գիւղ չը կայ, ճրագ չէ վառվում. եթէ վառվի էլ՝ չի երևայ. տները՝ գետնափորներն, առանց պատուհանի մէջի լուսամուտների. երդիկից մի ծակ կայ միայն. էլ ինչո՞ւ պէտի երևայ լոյսը. յիշելով Քրիստոսից հինգ դար առաջ ապրող Քսենոֆոնի նկարագրած հայ գիւղը, մենք համեմատում ենք անցեալ և այժմեան հայ գիւղերն իրար հետ և տխուր մտորումներով լինում տափարակ:

Հետևեալ օրը, առաւօտ դեռ արևը չը ծագած, մենք մտնում ենք եկեղեցի, դիտում Սուրբ Նշանը և նաև մտնում:

Թ.

Սևանայ մենաստանի մասին մեր դիտողութիւնները ամբողջացնելու համար մեզ մնում է մի քննական հայեացքով բնորոշել այդ անապատը և նրա նշանակութիւնը:

«Երևոյթներ ստեղծելը՝ բնութեան գործն է, երևոյթների քննութիւնը՝ փիլիսոփայութեան»: Վանքերը իրանց վանականներով, անապատները՝ ճգնաւորներով արտասովոր, անբնական երևոյթներ չեն: Իւրաքանչիւր մարդու բնածին յատկութիւններից մէկն է առանձնանալը, մենակեաց, մտախոհ լինելը: Հոգեբանութեան մէջ ընդունված մարդկային բնութեան այս պահանջից սկսվում է կրօնաւորական կեանքը, որ գոյութիւն է ունեցել զանազան կրօնների մէջ, անկախ ժամանակից: Բոլոր մեծ գործիչները իրանց կեանքի խորհրդաւոր շրջաններից մէկն են դարձրել առանձնանալը, ինքնակամ աքսորը: Սկսած Բուդդայից և Քրիստոսից մինչև Վիկտոր Հիւգօն, Տոլստոյը և Մ. Գորկին՝ բոլորը մի որոշ ժամանակ առանձնացել են՝ մենակ լինելու, չը լսելու, չը տեսնելու մարդկանց:

Ինչպէս ներքին աշխարհի մէջ խորասուզվելու պահանջը, հոգեկան ճշմարտութիւններ որոնելը մղում է մարդուն դէպի անապատ, այնպէս էլ մտախոհութեան արդիւնքը իր նմաններին հաղորդելու պահանջը, որ նոյնպէս բնական է, մղում է նրան դէպի ընկերական կեանք: Մարդկային բնութեան այս երկու յատկութիւններն էլ երևացել են մեր յիշած և ուրիշ մարդկանց կեանքի մէջ, երբ անապատից կամ ինքնակամ աքսորից դուրս գալով՝ նրանք նետվել են մարդկանց խիտ կենտրոնները, ժողովել են լողներ և խօսել են իրանց ոռոնումների, մտախոհութեան արդիւնքների մասին:

Այս երկու բնական պատճառներն են, որ առաջ են բերել երկու կրօնաւորական վիճակ՝ միակեցութիւն և եղբայրութիւն: Միակեացները ապրում են կտրված՝ մարդկային հասարակութիւնից, հեռու լեռներում և անապատներում, անձուկ ճգնարաններ մէջ: Եղբայրները լինում են կազմակերպված ընկերութեան անդամ, տեղաւորված՝ մենաստաններում և վանքերում, թէև հեռու՝ աղմկալի կենտրոններից:

Նպատակը ճգնաւորութեան և վանականութեան՝ մի է. այդ կրօնաւորները ուխտում են ծառայել գաղափարին, ծառայել նրան, որ բարձր է մարդուց, չենթարկվել կեանքի փիլիսոր սովորութիւններին, չը մանրանալ. այդ կարելի է անել ինքնազսպումով, մարմնական պահանջները սղելով, մարմինը տրորելով, բնական որոշ ունակութիւններ զոհ բերելով մտորումներին, մտախոհութեան:

Ինկապէս ինձ համար մութ մնաց, թէ ինչպիսի կրօնաւորական վիճակ է Սևանը. այդ՝ երբեմն կոչվում է մենաստան, երբեմն անապատ, երբեմն եղբայրութիւն. բայց իրօք ոչ մէկը չէ. այստեղ չը կան յանցանքի համար իրանց մարմինը ճաղկող Պալոսներ (Էրերսի «Մարդ եմ»-ից, թարգ. Ստ. Մալխասեանցի), չը կան Անտոնիոս ճգնաւորներ, բայց չը կան և Մաշտոց ու Ալիշան վանականներ: Սևանում մենք տեսանք կրօնական տարազով մարդկանց, որոնցից իւրաքանչիւրը յանձն առած պարտականութիւնն էր կատարում. իսկ այդ պարտականութիւնները պտտվում էին միայն իրանց, վանականներին կերակրելու և եկած այցելուներին հիւրասիրելու շուրջը.

վանականը այստեղ ալիւր է մաղում, խմորը շաղում, գրգանակում, հացը թխում, կովերը կթում, կաթից զանազան արգասիքներ պատրաստում, սպասում և այլն, և այլն: Նպատակը կրօնաւորութեան, գաղափարին ծառայելը, կեանքի փիլիսոր սովորութիւններին չենթարկվելը Սևանում չէ ընդունված:

Մենք համաձայն ենք, որ մենաստաններ անհրաժեշտ են, որ միակեցութիւնն և եղբայրութիւնն են ձուլում կեանքի վսեմ խորհուրդներն ու ձգտումները, որ այդտեղից են բղխում ամեն ճշմարիտ և զտված աշխարհային պատգամներ, որոնք առաջնորդում են մարդկանց միշտ բարձր և ազնիւ միջավայրեր, դէպի գերմարդ, բայց այնպիսի մենաստան, որպիսին Սևանն է, մենք անօգուտ ենք համարում և աննպատակայարմար: Վանականները միայն ժողովում են ժողովրդից և ոչինչ չեն վերադարձնում. մենաստանը չունի իր անհրաժեշտ դպրոցը, ամբողջ եկամուտը ծախսվում է «ի հնուց անտի» մնացած միաբանների համար: Մինչդեռ այս մենաստանը ահագին օգուտ և խոշոր ծառայութիւն կարող էր մատուցանել: Այդ մասին մենք խօսել ենք վերևը: Եթէ մենաստանը այդ ահագին օգուտը և խոշոր ծառայութիւնը չէ մատուցանում, դրա պատճառը հաւանօրէն միաբանների անձնախումբն է: Քսան միաբաններից 17-ն ապրում են կղզում բոլորովին աննպատակ. կեանքի ուրիշ ասպարէզներում անընդունակ և անպէտք լինելով ժողովվել են Սևանայ կղզին և հանգիստ ու միալար անց են կացնում ամիսներ, տարիներ: Սրանք ճգնելը դարձրել են արհեստ, մոռացել են նախկին մաքրութիւնն և ինքնազսպումը, կորցրել են նպատակը, անուշադիր են թողել գաղափարը: Ահա գլխաւոր պատճառը Սևանի աննպատակայարմարութեան. կան անշուշտ շատ ուրիշ պատճառներ, որոնց յիշատակելը անհնարին է մեր այս շարադրութեան մէջ, որ առանց այն էլ շատ երկարեց:

Բայց կայ մի հանգամանք, որ անուշադիր չենք կարող թողնել: Կրօնաւորական վիճակների առաջին շրջանների պատմութիւնն ուսումնասիրելուց և մարդկանց հոգեբանութիւնը ի նկատի առնելուց յետոյ մեզ թւում է, որ քրիստոնէութեան ոգուն և մարդկային բնութեանը հակառակ է ամբողջ կեանքը վանական կամ անապատական կենցաղով ապրելը: Որոշ ժամանակ ճգնելը մենք ընդունում ենք, բայց ամբողջ կեանքը ճգնելու դատապարտել՝ անմտութիւն է և հակառակ մեր դաւանանքի ոգուն: Ինչպէս յայտնի է, Քրիստոս միայն 40 օր մնաց անապատում, որից յետոյ դուրս եկաւ կեանք. այդպէս են արել բոլոր մեծ մարդիկ: Բայց այդպէս չեն այժմեան վանականները. նրանք ճգնելը դարձրել են աննպատակ արհեստ, ապրուստի միջոց, իսկ վանական լինելը դառել է պաշտօն. o tempora, o mores! Դրա համար և կորցրել են իրանց պրեստիժը ժողովրդի աչքում: Գ. Տէր-Ռուբինեան

(Կը շարունակվի)

[illegible]

սաւանդութեան։

✦ Թիֆլիսից Կօջոր էլեքտրական երկաթուղի կառուցանելու նախագիծը արդէն մշակված վերջացած է և շուտով կը ներկայացվի պատշաճ իշխանութեան ի հաստատութիւն։ Այդ գիծը կառուցանելու վրա հսկելու է քաղ. ինժեներ Կօզնովիցկին։

✦ Բացի ձայնաւորներից, Թիֆլիսի քաղ. դումայի համար առաջիկայում ընտրվելու են նաև կանդիդատներ 16 հոգի։

✦ Թիֆլիսի բնակիչներից մինը իր թղթերի մէջ գտել է Թիֆլիս քաղաքի 1819 թ. պլանը բոլոր հասարակական և արքունի շէնքերով, այգիներով և այլն։

✦ Թիֆլիսի սպանդանոցում մի առանձին բաժանմունք է յատկացվելու նրա համար, որպէսզի այնտեղ կենդանիների թարմ արիւնով բժշկվեն խիստ սակաւարիւնութիւն ունեցողները։ Վերջերս մի քանի բժիշկներ, տեսնելով որ այդ նոր մեթոդով դրական հետևանքներ են ստացվում, պնդում են, որ անպայման ընդարձակվի այդ տեսակ բժշկութիւնը սակաւարիւնութիւն ունեցողների վերաբերութեամբ։

✦ Մենք ստացանք Անգլիայից մի բրօշիւր, որի մէջ նկարագրված է բժիշկ Յովհաննէս Քալանթարեանի հնարած մի միջոցը՝ կառուցանելու այնպիսի տներ և շինութիւններ, որոնք չը վնասվէին երկրաշարժի և նրա նման ուժեղ ցնցումներից։ Այդ միջոցը արդէն գործադրութեան մէջ է մտել հնդկական կղզիներից մէկում։ Բրօշիւրին աւելացված է նաև շինութիւններ կառուցանելու յատակագիծը։ Մեր երկրում այդպիսի եղանակով տներ կառուցանելը կարող էր նշանակութիւն ունենալ Շամախու շրջանում և բոլոր այն տեղերում, ուր երկիրը ենթարկված է ցնցումների, որոնցից կարող են վնասվել շինութիւնները։

✦ Թիֆլիսի Բօրսային Կոմիտէտը ուղարկել է Պետերբուրգ՝ Առևտրական Բաժանմունքին հետևեալ հեռագիրը. «Բօրսային Կոմիտէտը գիւղատնտես մասնագէտների հետ քննելով հարցը՝ եկաւ հետևեալ եզրակացութեան. Թիֆլիսի և Անդրկովկասեան շրջանի հացաբոյսերի բերքը աւելի շատ ցածր է միջակից։ Սպասվող բերքը ցորենից՝ իւրաքանչիւր դեսեատինից՝ կարող է լինել 30 պուդ, իսկ գարուց՝ 40 պուդ։ Անցեալ տարվանից պակաս է 30 տոկոս։ Եգիպտացորեն սպասվում է 40 պուդ։ Հաճար և խուփուկ Անդրկովկասում համարեա թէ չը կայ։ Բրինձը միջակ է։ Դարմանը և խոտը շատ ցածր են։ Հացաբեր շրջանները աւելի շատ են տուժել։ Աշնանացանը սակաւ է գարնանացանից։ Ջրաբբի արտերը սակաւ են ոչ-ջրաբբիներից։ Անդրկովկասում պաշար չէ լինում»։

✦ Մեծ-Ղարաքիլիսայից մեզ հաղորդում են, որ այնտեղ ամսիս 12-ի գիշերվայ ժամը 12-ին տաքութեան աստիճանը եղել է 7°, իսկ Վօսկրեսենովկա ռուսաց գիւղում ջերմաչափը գրեթէ զերօ աստիճանի է հասել։ Ներկայումս եղանակը տաքացել է։

✦ Թիֆլիսի և նրան կից նահանգներում այս տարի բերքն սպասվում է միջակ։ Այնպէս որ Անդրկովկասի համար բերված 15 միլիօն պուդ ալիւրից Թիֆլիսի նահանգին բաժին է ընկնելու մօտ 5 միլիօն պուդ։

✦ Վերադարձաւ Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան անդամ Ժուրուլին Բօրժոմից, ուր գնացել էր ծառայական գործերով։

✦ Մէկ ու կէս ամիս արձակուրդով մեկնեց Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան անդամ Ն. Կօկչայեանը։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային ուպրավայի անդամ իշխան Ալէքսանդր Արղութեան-Երկայնաբազուկ ուղևորվում է արձակուրդով արտասահման։ Նա կայցելէ Իտալիա, Ֆրանսիա և Անգլիա։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետի պաշտօնակատարը հաստատեց մսի նոր սակագինը, որի համաձայն տաւարի մսի ֆունտը որոշված է 12 կ., իսկ ոչխարի մսի ֆունտը 15 կ.։ Յայտարարելով այդ մասին, Թիֆլիսի ոստիկանապետը պատուիրում է ոստիկանական պաշտօնեաներին խստագոյն հետևել, որպէսզի մսագործները զանց չառնեն վերոյիշեալ սակագինը, իսկ զանցառուների վերաբերութեամբ կազմել անմիջապէս արձանագրութիւն։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային խրաւասու Ս. Բաբեանը առաջարկելով լայնացնել քաղ. ջրանցքի խողովակները՝ կրկնապատիկ ջուր ստանալու համար միաժամանակ առաջարկում է իջեցնել ջրի գինը։

✦ Թիֆլիսից մեկնեց ինժեներ Մարգարեանը, որպէս զի հսկէ Աբասթումանում թոքախտաւորների սանատօրիայի համար կառուցվող ճանապարհի աշխատանքների վրա։

✦ Ստացանք Էրկման-Շատրիանի «Մի գիւղացու պատմութիւնը» վէպի թարգմանութիւնը հայերէն, որ կատարել է բնագրից Վ. Փափազեանը։ Այս հետաքրքրական վէպի մասին գրվեց այն ժամանակ, երբ նա լոյս տեսաւ փոքր ծաւալով Ստ. Լիսիցեան և Հրատարակչական Ընկերութեան ձեռքով։ Այժմ այս նոր հրատարակութիւնը ձեռնարկել է «Կուլտուրա» Հրատ. Ընկերութիւնը և աւելի ճոխ է ու մեծ ծաւալով. բացի դրանից գրքում զետեղված են մի քանի պատկերներ։ Օգոստոսին լոյս է տեսնելու վէպի թարգմանութեան մնացած հատորները։ Նայելով տպագրութեան գեղեցկութեան, 4 հատորի գինը, 1 ր. 20 կոպ., պէտք է մատչելի ընդունել։

✦ Վրաց իմերեթական սինօդական գրասենեակը, համաձայն ռուսաց սինօդի կարգադրութեան, իր տնօրէնութեան տակ առաւ վրաց սեմինարիայի նախկին շէնքը, որ գտնվում է Պուշկինսկայա փողոցում։ Պուշկինսկայա փողոցի կողմից այդ շինութեան մէջ շինվելու են խանութներ։

✦ Բացւում խօլերային կասկածելի նշաններով հիւանդացաւ Վասիլի Սէրօգլազօվը Բալախանսկայա փողոցում։ Հիւանդացած Իվան Սոտէլցօվի, Միխ. Ջերնօմբէցի և Մարտիրոս Բալեանի հիւանդութիւնը խօլերա չէ եղել։

✦ Մոսկվայից մեզ գրում են հետևեալը. «Նորերս վախճանված Սարգիս Ջանումեանը Մոսկվայի գաղութի հին անդամներից էր. հանգուցեալն երկար տարիներ եղել էր եկեղեցական խորհրդի անդամ, նաև նախագահ։ Թողել է մի կտակ, որով 80 հազար րուբլի կտակում է Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին իր անուամբ 6 սան պահելու համար. մնացեալ գումարը դարձեալ պիտի գործադրվի ճեմարանի պէտքերի համար։ 25 հազար ր. կտակել է Աստրախանի բարեգործական հիմնարկութիւններին՝ ըստ հայեցողութեան կտակատարների։ 5 հազար ր. Մոսկվայի Գասպարեան անկելանոցին։ 2 հազար ր. Մոսկվայի ս. Խաչ եկեղեցուն։ Հանգուցեալի մտադրութիւնն էր սկզբում 200 հազար ր. կտակել, որից 100 հազարը ճեմարանին, իսկ 100 հազարը կրթական ֆօնդին, սակայն ինչ-ինչ ազդեցութեանց տակ նա փոխում է իր մտադրութիւնը։ Վերջին անգամ նա ճեմարանին մտադիր է եղել կտակել 100 հազար ր., բայց վերջը դարձրել է 80 հազար ր.։ Թաղմանը ներկայ էին գաղութի անդամներից շատերը։ Կտակակատարներ են կարգված մեծ դուստրիկ. Ե. Միրզոյեան և Ն. Ժամհարեան։ Ամբողջ կարողութիւնը՝ մէկ միլիօնից աւելի՝ թողել է իր երկու դստեր»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Ժողովրդական Տան կառավարիչ Լէօպօլդ Նէտօլիցկին, որ ապրում է Գօլովինսկի պրօսպ. վրա, № 8 տանը, յայտնեց խուզարկու բաժանմունքի պետին, որ յուլիսի 1-ին, ցեր. ժամը 12-ին, նա յանձնեց իր գործակատար պարսկահպատակ Համբարձում Գրիգորեան Առաքելեանցին ստանալ Ազով-Դօնեան բանկից 1700 ր., որպիսի փողերը Առաքելեանցը ստացաւ, բայց այլևս չը վերադարձաւ։ Գիշերվայ ժամը 12-ին Առաքելեանցը մտաւ 3-րդ քաղաքամասի ոստիկանատունը և յայտնեց, որ ինքը ստանալով յիշեալ 1700 ր. գնաց Թիֆլիսի Ազնուականների Հողային Բանկը Նէտօլիցկիի տան հաշւին տուրքը վճարելու համար։ Տեսնելով որ ժողովուրդ շատ կայ, նա դուրս եկաւ, և, հասնելով Ֆրէյլինսկայա փողոցի անկիւնը, նրա վրա յարձակվեցին 3 զինված մարդ և ոյժով կառք նստեցրին, ծածկելով բաշլուղով դէմքը։ Չարագործները նրան տարան Մէյդանի կողմը և մինչև գիշեր պահեցին ինչ-որ նկուղում, խլելով 1700 ր. և իր սեփական 65 ր. ու 15 ր. արժեցող ժամացոյցը։ Որովհետև այս յայտարարութիւնը սիմուլիացիա երևաց, Առաքելեանցը կալանաւորված է և յանձնված դատական իշխանութեան։

✦ Յուլիսի 14-ին 4-րդ քաղաքամասի պրիստաւ Դաշկօվը, բժ. Քալանթարեանը և առևտրական հսկիչը Վանքի Մեծ փողոցում՝ Յարութիւն Մելքոնեանի փռան մէջ գտան մի տակառ փչացած տոմատ։ Կազմված է արձանագրութիւն։

ՏԵՂԵԿ. ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

✦ Հայ և վրացի մի քանի ինտելիգենտ անձանց շրջանում միտք է յղացել մօտ ապագայում հրատարակել գրական, հասարակական և քաղաքական մի շաբաթաթերթ, որի գլխաւոր նպատակը կը լինի փոխադարձաբար հայերին և վրացիներին ծանօթացնել իրար գրականութեան և հասարակական կեանքի հետ, ու աշխատել ցրել այն թիւրիմացութիւնները, որոնք առաջ են եկել ժամանակի ընթացքում իրական փաստերի աղաւաղումից և այլևայլ անձերի շնորհիւ սերմված կօշմարի և ազգային բծախնդրութեան շնորհիւ։ Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ վրաց մէջ ցայսօր էլ կան որոշ տիպի «գործիչներ» և «հրապարակախօսներ», որոնք ամեն մի աննշան երևոյթ մատի փաթաթան դարձնելով անագին դոռում գոչում ու վայնասուն են բարձրացնում և իրական փաստերը խեղաթիւրելով՝ մտքեր են պղտորում, օգտվելով մանաւանդ նրանից, որ իրերի աննպաստ կացութեան շնորհիւ՝ հնարաւորութիւն չը կայ ամեն ինչ իր անունով որակելու և դիմակաւորին դիմակազերծ անելու։ Թերթի նպատակն է լինելու պարզել երկու ազգերի ժողովրդական տարրերի առաջ՝ այդ կարգի «գործիչների» բարոյական դէմքը և ցոյց տալ մասսային իրանք իրանց նոյն մասսայի շահերի պաշտպան անուանողների քաղաքական մանկութիւնը և նրանց կատարած անպատուաբեր դերը համերաշխութեան և փոխադարձաբար իրար հասկանալու վեհ գաղափարի դէմ ու վերջիններիս դէմ նիւթված դաւերը։

✦ Երէկ մենք հաղորդել էինք վրաց մէջ յայտնի երաժշտական գործիչ Փիլիմօն Քորիձէի մահամերձ վիճակում գտնվելու մասին։ Այժմ «Սախալխօ Գազեթի» թերթը Օզուրգէթի գաւառի Բախմարօ ամառանոցից ստացել է մի հեռագիր, որը գուժում է Քորիձէի մահը։ Հանգուցեալը յայտնի էր որպէս ամենաեռանդուն և ընդունակ երաժշտական գործիչներից մէկը։ Երկար տարիների ընթացքում, նա Վրաստանի այլևայլ վայրերում կազմակերպել է համերգներ և երգեցիկ խմբերի շնորհիւ ժողովրդականացրել է վրաց ազգային և ժողովրդական երգերը։ Նա ձայնագրել է նաև վրաց եկեղեցու պատարագի արարողութիւն, որը մինչև այսօր էլ երգվում է եկեղեցիներում։ Հանգուցեալ Փ. Քորիձէն յայտնի էր նաև իր ուժեղ basso profondo (թաւ-բասսօ) ձայնով։ Հայ երաժշտագէտ հանգուցեալ Ք. Կարա-Մուրզայի նման, նա վրացիների մէջ նպաստել է մշակված երգերի տարածման, որպիսի դերը նրան աւելի ևս ժողովրդականութիւն էր տուել։ Հանգուցեալը բաւական ժամանակից ի վեր մեկուսացած կեանք էր ապրում։

✦ Յուլիսի 14-ին Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան դահլիճում տեղի ունեցաւ Վրաց Գիւղատնտեսական Ընկերութեան նիստը։ Ժողովականները քննութեան առան առաջիկայ տարվայ նախահաշիւը և լսեցին այն անձանց զեկուցումը, որոնք յուլիսի 9-ին գնացել էին Ալեվի գիւղը իշխ. Կ. Ամիրաջիբիի կալուածքը և փորձնական կայանը դիտելու համար։

ԼՈՒՐԵՐ ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

✦ Պարիզի պարսկա-ֆրանսիական ընկերութիւնը մտադրել է կառուցել առաջին մզկիթը Պարիզում՝ այնտեղ ապրող 12,000 մահմեդականների համար։

✦ Մահմեդական մի հարուստ այրու նախաձեռնութեամբ Բաղդադում կազմակերպվել է կանանց ընկ., որը նպատակ է դրել տարածել մահմեդական կանանց մէջ լուսաւորութիւն և կանանց իրաւահաւասարութեան գաղափարը։ Այս եռանդուն կնոջ շնորհիւ ընկերութիւնը ներկայիս ունի աւելի քան 1000 անդամ Հնդկաստանի, Մարոկկոյի, Պարսկաստանի, Խիվայի և Բուխարայի քաղաքներում։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Անգլիական լրագիրները հաղորդում են, որ Շիրազի մօտերը կռիւ է տեղի ունեցել Մահմէդ-Ալի շահի կողմնակիցների և կառավարչական զօրքերի միջև։

✦ Համադանի և Սպահանի ճանապարհները գրաւած ունեն էկս-շահի կողմնակիցները։

✦ Սիփէհդարը, որին կասկածեցին էկս-շահի հետ առնչութիւն ունենալու մէջ, բաստ նստեց ռուսական միսիայում։

✦ Ինչպէս ասում են, Մահմէդ-Ալին փողերը ստացել է Զիլլի-Սուլթանից։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

14 յուլիսի

ԿԻԵՎ։ Վախճանվեց հոգևոր ճեմարանի պրօֆ. Պեֆսիցկին։

ԲԼԱԳՕՎԷՇՉԵՆՍԿ։ Պրիամուրեան գեն.-նահանգապետի նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ բոլոր վարչութիւնների ներկայացուցիչների միացեալ նիստը սիբիրախտի դէմ միջոցներ մշակելու համար։ Որոշվեց միջնորդել ուղարկելու անմիջապէս 20 անասնաբոյժ։

ԿՐՍՏՑԻ։ Պրօֆ. Սիրոտինը քննելով օդագնաց Ուտօչկինին՝ գտաւ, որ ներքին գործարաններն անվնաս են մնացել վայր ընկնելուց, և խորհուրդ տուեց մի օր սպասել ջարդուածքի ցաւերը անցնելու համար։ Ընդհանուր դրութիւնը շատ գոհացուցիչ է։

Կամպօ-Սցիպիօն ցաւերի պատճառով ընդմիշտ հրաժարվեց թռչելուց։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ 138-րդ կնդի հրամանատարը յայտնում է, որ վինւոր Շենեավսկիի 10,000 ր. յափշտակութեան լուրը սխալ է։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Պօրուչիկներ Պօպլավկօն և Գէլգարդը Ֆարմանով և Բլէրիօյով թռան 3 վանքերի վրայով 1 ժամ շարունակ։ Սիմֆէրօպօլ թռաւ և վերադարձաւ դպրոցի ինստրուկտոր Մակէևը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱՔՈՒ՝ **արագ** № 2 **գնացքը**՝ 9 ժ. 38 ր. առաւօտ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 15 ր. կէսօրին, Գանձակ՝ 2 ժ. 47 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 20 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 10 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 11 ժ. գիշ., Բագու՝ 11 ժ. 33 ր. գիշեր.։ **Պօստաւոր** № 4 **գնացքը**՝ 12 ժ. 36 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 8 ժ. 28 ր. գիշ., Գանձակ՝ 6 ժ. 37 առաւօտ., Եւլախ՝ 3 ժ. 35 ր. առաւօտ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 7 ր. կէսօր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 24 ր. ցերեկ., Բագու՝ 5 ժ. 42 ր. ցերեկ.։ **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ 3 ժ. 34 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում՝ 6 ժ. 46 ր. երեկ., Գանձակ. 9 ժ. 57 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 54 ր. գիշեր.՝ Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 22 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 7 ժ. 36 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժամ 13 ր. առաւօտ.։ **Խառն գնացքը**՝ IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան՝ 5 ժ. 15 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 9 ժ., 19 ր. առաւօտ., Գանձակ՝ 1 ժ. 36 ր. ցեր., Եւլախ՝ 5 ժ. 4 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 44 ր. գիշեր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 33 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 44 ր. առ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ **պօստաւոր** № $^{74}/_{75}$՝ 1 ժ. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 8 ժ. 16 ր. առաւօտ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 11 ժ. 50 ր. ցերեկ., Էջմիածին կայար.՝ 5 ժ. 7 ր. երեկ., Ուլուխանլու՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ. (առանց Երևան մտնելու)։ Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը ուղևորվում է Երևան 6 ժ. 11 ր. երեկ. և հասնում է Երևան 6 ժ. 54 ր. երեկ., Նախիջևան՝ 11 ժ. 2 ր. գիշեր., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 46 ր. գիշերվայ։ **Մարդատար-ապրանքատար** № $^{78}/_{79}$ **գնացքը**՝ 5 ժ. 48 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում 1 ժ. գիշերվայ, Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 34 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 9 ժ. 45 ր. առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 10 ր. ցերեկվայ և սրանից դէնը այլևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ **արագ.** № 1 **գնացքը**՝ 11 ժ. 8 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 10 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 43 ր. առաւօտ։ **Պօստաւոր** № 3 **գնացքը**՝ 10 ժ. 47 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. ցերեկվայ, Բաթում՝ 12 ժ. 35 ր. գիշ.։ **Մարդատար** № 5 **գնացքը**՝ 5 ժ. 15 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 27 ր., երեկ., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առ.։ **Խառն գնացքը** IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան 10 ժ. 3 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 4 ժ. 41 ր. գիշ., Բաթում 6 ժ. 4 ր. երեկոյեան։

ԲՕՐԺՕՄ՝ **մարդատար** № $^{7}/_{8}$ **գնացքը**՝ 8 ժ. 18 ր. առաւօտ., Գօրի է հասնում 10 ժ. 52 ր. առ., Բօրժօմ՝ 1 ժ. 38 ր. ցերեկ.։ **Մարդատար** № $^{9}/_{10}$ **գնացքը**՝ 3 ժ. ցերեկ., Գօրի է հասնում 5 ժ. 34 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 8 ժ. 28 ր. երեկոյեան։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ **մարդատար** № 5 **գնացքը**՝ 4 ժ. 25 ր. ցերեկ.։ **Պօստաւոր** № 3 **գնացքը**՝ 9 ժ. 52 ր. առ.։ **Արագ** № 1 **գնացքը**՝ 10 ժ. 24 ր. երեկ.։ **Խառն գնացքը** IV կարգի վագոններով՝ 9 ժ. 5 ր. երեկ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ **պօստաւոր** № $^{72}/_{73}$ **գնացքը**՝ 7 ժ. 38 առաւօտ.։ **Մարդատար-ապրանքատար**՝ № $^{80}/_{81}$ **գնացքը**՝ 1 ժ. 26 ր. ցերեկվայ։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ **արագ** № 2 **գնացքը**՝ 8 ժ. 52 ր. առաւօտեան։ **Պօստաւոր** № 4 **գնացքը**՝ 11 ժ. 40 ր. գիշ.։ **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ 2 ժ. 54 ցերեկ. **Խառն գնացքը** IV կարգի վագոններով՝ 4 ժ. 17 ր. գիշերվայ։

ԲՕՐԺՕՄԻՑ՝ **Մարդատար** № $^{9}/_{10}$ **գնացքը**՝ 9 ժ. 28 ր. գիշ.։ **Մարդատար** № $^{7}/_{8}$ **գնացքը**՝ 7 ժ. 18 ր. առաւօտեան։

Ծանօթութիւն.—Արագ գնացքներով (№ 2՝ Թիֆլիսից Բագու՝ և № 1 Բագու-Թիֆլիս) առանց վագօնը փոփոխելու կարելի է հաղորդակցել Թիֆլիս-Բագու-Ռօստով, միայն վճարելով պ լ ա ց կ ա ր տ ի գինը։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

Ը Ն Դ Ո Ւ Ն Ո Ւ Մ Ե Ն Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ն Ե Ր Ը

«606»-Ի ՆԵՐՄՈՒԾՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հ.։ վերաբուժութեան և

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և ներդային։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վերաբուժութեան և միզասեռ. հ.։

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՁԻԼԲԵՐՉԱՑ—12½—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—1—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՁԻԼԲԵՐՉԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ **Բ. Նաւասարդեան**

3. 0—71

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Գ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Ներքին եւ երեխաների հիւանդութիւններ

Գօլովինսկի, 18, ա. Դօբրժանսկիի, Արք. թատրոնի հանդէպ, տէլէֆօն № 901.

Հիւանդ. ընդունելութիւնը) 10—12 ժ. առ.) 6—7 ժ. երեկ.

(Ե.Հ.Կ.) 580. 100—22

ՖԻԼԴՇԷՐԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԷՏ

ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ

ՖԷԼԴՇԷՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ

Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ

կատարում է կաշուի տակ սրսկումներ, վէրքի փաթաթումն, ղեղերի քսումն, դնում է բանկաներ։ Բժշկութիւն **ցղամարդի սեռական բուլութեան, անկարողութեան, սերմնահոսութեան եւ երազախաբի,** հիմնաւոր բժշկութիւն **տրիպէրի** (սուսանակ), ցոյց տալով հմուտ մասնագէտ բժիշկների։ Օտարերկրեայ հիւանդներին մանրամասն խորհուրդներ և դեղեր գրաւոր կերպով։ (Ուղարկել 3 րուբլի)։ Մասսաժ, էլեկտրականութիւն, բժշկական մարմնամարզութիւն։ Ընդունելութիւնը 3—4½ ժամը ամեն օր։ Ծախվում է իր կազմած **«Ցղամ. եւ կանանց գաղտնի հիւանդ. բժշկարան»** նկարներով և բէյէպաններով։ Գինը 50 կոպ., ճանապարհածախս՝ 15 կ.։ Հասցէն. Тифлисъ Семеновская ул. № 9.

(Կ. Հ.) 160. 50—38

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏ, ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱՒԱՐՏ ԿՐԹՈՒԹԵԱՄԲ, մի փորձված **ուսուցիչ** և պետական իգական գիմնազիայի դասընթացքն անցած մի **օրիորդ** ՑԱՆԿԱՆՈՒՄ ԵՆ նախկին ստանձնել ուսուցչի կամ աւագ-ուսուցչի և ուսուցչուհու ՊԱՇՏՕՆ Ղրիմի կամ Կովկասի հայոց դպրոցներից մէկում։ Հասցէ՝ Нахичевань на Дону, 30-я линія № 25. г. А. Н. Родіонову, передать З. П.

(օ. մ.) 722. 2—1

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ

Ս. ՁԷՐՔԷՉԵԱՆԻ

Օրանեանը գրպարտութեան ցանցերում

Գինն է 30 կոպ.

Դիմել «Հովիտի» խմբագրութեան և գրավաճառներին։ (ա.օ.) 717. 10—4

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ

Գ. ՀԱՑԿՈՒՆՈՒ

ԴԵՐՁԱԿ ԱՂՈՒԷՍԸ

չափածոյ ժողովրդական առած մանուկների ընթերցման համար

8 գունաւոր պատկերներով։

Գ Ի Ն Ը 2 5 Կ Օ Պ.

Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին։

(օ. մ.) 3—3

Բ Ա Ց Վ Ա Ծ Է

ՊԱՏԱՆԻ գրական, բանասիրական-քննադատական ամսանախի 6 գրքի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, որը լոյս է տեսնելու մէկ տարվայ ընթացքում (յուլիսից-յուլիս)։

Հրատարակվելու է պատանի-երիտասարդների աշխատակցութեամբ

Իւրաքանչիւր գիրք բաղկացած է լինելու 64 երեսից

Բաժանգինն է Թիֆլիսում — 1 ր. — Դուրսը — — 1 » 25 Արտասահման 5 ֆր. Առանձին գիրքը 20 կ. (ճանապարհածախսով 25 կոպէկ)

Դրամ, նիւթեր, նամակներ և այլն ուղղել՝ Тифлисъ, Сурпъ-Минасскій пер. № 26, Мисаку Эприкянъ, որտեղ և ընդունվում է բաժանորդագրութիւն։ Թիֆլիսում բաժանորդագրվել կարելի է նաև «Գիր», «Փարոս» գրախանութներում և Գ. Ս. Մեսոնիկովի մագազինում, Դվօրցօվայա փողոց։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

(2.) 711. 2—2

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՕՐԻՍ-ՄԷԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արխազերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշտօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։

Տ է լ է ֆ օ ն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.